

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS MOKSLŲ MAGISTRO PROGRAMA

Tarptautiniai santykiai ir diplomacija

JUSTINAS STANEVIČIUS

II kurso studentas

„Tarptautinis bendradarbiavimas dėl mirtinų autonominių ginklų: Jungtinių Tautų atvejis“

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. Margarita Šešelgytė

Vilnius, 2019 m. gegužės 15 d.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistrinio darbo projektas „*Tarptautinis bendradarbiavimas dėl mirtinų autonominių ginklų: Jungtinių Tautų atvejis*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Justinas Stanevičius

.....

.....

.....

.....

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Stanevičius J. Tarptautinis bendradarbiavimas dėl mirtinų autonominių ginklų: Jungtinių Tautų atvejis: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė doc. dr. M. Šešelgytė – V., 2019. – 63 p.

Reikšminiai žodžiai: mirtini autonominiai ginklai, dirbtinis intelektas, ginklų kontrolė, tarptautinės normos, technologijos, režimų teorijos, Jungtinės Tautos, bendradarbiavimas;

Šiame darbe nagrinėjamas valstybių nesusitarimas dėl mirtinų autonominių ginklų Jungtinėse Tautose. Pasirinktas tyrimo atvejis analizuojamas atliekant proceso sekimo analizės metodą, naudojantis režimų teorijomis bei tarptautinių normų formavimosi teorinėmis prielaidomis konstruojamas priežastinis rezultato aiškinimo mechanizmas.

Darbe aptariamas mirtinų autonominių ginklų specifiškumas, ginkluotės apibrėžimų, grėsmės ir naudos problematika, aptariama naujų technologijų reikšmė tarptautinių normų raidai, išskiriami veiksniai, lemiantys tarptautinių normų susiformavimą;

TURINYS

1	Įvadas. Problema ir jos aktualumas	6
2	Tyrimo metodologija	11
3	Mirtinų autonominių ginklų specifiškumas	13
3.1	Apibrėžimai ir jų reikšmė.....	13
3.2	Mirtinų autonominių ginklų perspektyvos	15
3.3	Mirtinų autonominių ginklų nauda ir kuriamas pranašumas	17
3.4	Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Valstybių praktika	19
3.4.1	Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Teisiniai argumentai.....	20
3.4.2	Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Kariniai ir politiniai argumentai.....	20
3.4.3	Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Žmogiškoji kontrolė, etiniai ir moraliniai argumentai	22
4	Teorinis pagrindas.....	23
4.1	Tarptautinės normos ir technologinės pažangos reikšmė tarptautinei sistemai	23
4.2	Režimų teorija. Skirtingi požiūriai į bendradarbiavimą ir jų taikymas tyrimo kontekste	28
4.2.1	Neorealistinis požiūris	30
4.2.2	Neoliberalus požiūris	32
4.2.3	Konstruktivistinis požiūris	33
4.2.4	Teorinės dalies apibendrinimas. Požiūrio pasirinkimas tyrimo atvejui.....	34
5	Magistrinio darbo tyrimas	35
5.1	Tyrimo laikotarpio apibrėžimas: įvykio rezultatas ir proceso kilmė	35
5.1.1	Proceso rezultato apibrėžimas	36
5.1.2	Proceso pradžios taškas	38
5.2	Derybų procesas	41
5.2.1	Derybų procesas. 2014 metų susitikimas	41
5.2.2	Derybų procesas. 2015 metų susitikimas.	43
5.2.3	Derybų procesas. 2016 metų susitikimas ir nutarimas steigti GGE.....	46
5.2.4	Formalizuotos derybos. Pirmasis GGE susitikimas.	48
5.3	Tyrimo apibendrinimas. Priežastinio mechanizmo suformavimas	50
6	Išvados	52
7	Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	54
8	Summary	61

1 Įvadas. Problema ir jos aktualumas

Technologijos, jų gebėjimai ir kaita visada turėjo didelę įtaką tarptautinei saugumo sistemai. Kaip savo knygoje „*The evolution of international security studies*“ pastebi Barry Buzan ir Lene Hansen, tarptautinę saugumo sistemą sudaro ir gali paveikti 5 skirtingi kintamieji – institucionalizacija, tam tikri įvykiai, didžiųjų valstybių politika, akademiniai debatai ir technologijos. Pastarojo kintamojo, technologijų, svarba labiausiai išryškėjo Šaltojo karo metais – būtent tada valstybės išreiškė didelį susirūpinimą dėl naujų technologinių galimybių poveikio kariniam balansui, o tiksliau – ginkluotei, o kartu kėlė klausimus apie tai, kokius pavojus gali atnešti naujų technologijų taikymas kariniais tikslais. Tuomet imta aktyviai kalbėti apie ginklų kontrolės būtinybę – pradėjo formuotis ginklų kontrolės normos.¹

Kaip teigia Robert Williams ir Paul Viotti, žvelgiant atgal į praeitą šimtmetį galime pastebėti, kad dabar mes gyvename trečiojoje ginklų kontrolės teorijos ir praktikos epochoje. Pagal tokį šiuolaikinės ginklų kontrolės istorijos įvertinimo būdą, pirmoji iš šių trijų epochų prasidėjo ne Šaltojo karo, kaip teigia Barry Buzan ir Lene Hansen, o jau Pirmojo pasaulinio karo (PPK) metais.

Pasibaigus PPK ir suskaičiavus milžiniškus karo nuostolius įsivyravo įsitikinimas, kad ginkluotė yra problema, o nusiginklavimas – jos sprendimas. Toks įsitikinimas išsilaikė iki pat antrosios ginklų kontrolės epochos, kuri prasidėjo kartu su Antruoju pasauliniu karu (APK). Kariniai veiksmai Antrojo pasaulinio karo metais dar labiau paskatino mąstyti ne apie tai, kad ginklai gali išsaugoti taiką, o apie tai, kad nusiginklavimas kaip strategija yra svarbesnis, ypač kai buvo sukurta ir panaudota atominė bomba. Trečioji epocha prasidėjo su Sovietų Sąjungos žlugimu ir Šaltojo karo pabaiga. Autorių teigimu, trečiosios epochos metu iškilo nevalstybinių veikėjų, tokių kaip teroristinių organizacijų ir jų įtakos tarptautiniam saugumui, klausimai bei jų reikšmė ginklų kontrolei.² Aišku viena – kiekviena iš šių epochų su savimi atnešė taisykles kaip tarptautinių santykių veikėjai turėtų elgtis, siekiant užtikrinti saugumą pasaulyje. Tačiau, kaip teigia autoriai dabar kyla nauji saugumo iššūkiai – naujos karinės technologijos, tokios kaip robotų ginklų sistemos ir dirbtinio intelekto taikymas karyboje, o tai kelia naujus klausimus apie ginklus ir naujas taisykles kaip juos reguliuoti – normas.

Diskusijas dar labiau paskatina tai, kad skirtingų tipų skaitmeniniai, pusiau automatiniai ir automatizuoti procesai yra beveik visur – tiek darbo aplinkoje, tiek ir kasdienėje privačioje veikloje. Mūsų kasdienė veikla tampa vis labiau susijusi su įvairiomis technologijomis. Dėl šios priežasties, karinių technologijų plėtra ir dirbtinis intelektas tapo labai svarbiu įvykiu karinio-pramoninio

¹ Barry Buzan and Lene Hansen. *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press, 2009.

² Robert Williams and Paul Viotti. *Arms Control: History, Theory, and Policy*. ABC-CLIO, LLC, 2012.

komplekso ginklavimo varžyboms, nebūtinai su bet koku konkrečiu priešu, bet su status quo.³ Kai kurių šalių ginklavimasis ir naujų technologijų prieinamumas padidino karinės aplinkos sudėtingumą, naujausios technologijos taip pat pakeitė ir kariavimo būdus, taip pat dėl naujų technologijų keičiasi strategijos ir taktika.⁴ Būtent dėl dirbtinio intelekto ginkluotės keliamų grėsmių auga ir konfrontacinė rizika, todėl gynybinė saugumo doktrina įgauna vis daugiau pranašumų.⁵

Apie išmaniųjų technologijų galimai keliamus iššūkius kalbama jau seniai, tačiau 2007 m. apie tai imta kalbėti garsiausiai, kada mokslininkai, tokie kaip dirbtinio intelekto profesorius Noel Sharkey, perspėjo apie naujas ginklavimo varžybas tarp aukštųjų technologijų šalių, kuriant autonominius povandeninius laivus, naikintuvus ir tankus, kurie gali nustatyti savo taikinius ir taikyti smurtines smurtinius veiksmus be jokio žmonių įsikišimo.⁶ Remiantis kompanijos „Siemens“ duomenimis, pasaulinės karinės išlaidos dirbtinio intelekto pramonei 2010 m. buvo 5,1 milijardo JAV dolerių, o 2015 m. – jau 7,5 milijardai JAV dolerių. Planuojama, kad iki 2025 išlaidos dirbtinio intelekto ginkluotei išaugs daugiau nei dvigubai – iki 16,5 milijardo JAV dolerių.⁷ Dėl šios priežasties dirbtinis intelektas ir jo taikymas yra vienas iš labiausiai dinamiškų, greičiausiai besivystančių sektorių, kartu keliantis naujus saugumo iššūkius šiuolaikiniame pasaulyje. Šie iššūkiai keičia nacionalinio saugumo sampratą, įtraukia vis daugiau veikėjų į užsienio ir saugumo politiką. Todėl galima teigti, jog konkurencijos lygis tarp technologiškai pažangiausių valstybių dirbtinio intelekto srityje tendencingai auga ir skaičiuojama, kad ši konkurencija tik didės. Tokią tendenciją patvirtina ir istorinė praktika.

Dar Šaltojo karo metais Sovietų Sąjunga ir JAV varžėsi kas greičiau sukurs mašiną, galinčią priimti aukštos kokybės savarankiškus sprendimus, o sovietai netgi ėmė kalbėti apie „*voennaia kibernetika*“ – t.y. karinės kibernetikos priemonių gamybą. Itin sėkmingi išmaniųjų technologijų pokyčiai greitai prasiskynė savo kelią ir į atitinkamų didžiųjų valstybių arsenalus šiomis dienomis – dronai, išmanūs ginklai ar stebėjimo kameros tampa kasdienybe. Būtent dėl egzistuojančio istorinio konflikto, dabartinės JAV investicijos į dirbtinio intelekto ginkluotes gali tapti pakankama priežastimi, kad Kinija ir Rusija pradėtų tokius veiksmus vertinti kaip gerą būdą JAV padidinti savo strateginį pranašumą, todėl tai tik dar labiau sustiprina teiginį, jog naujosios technologijos skatina

³ Alex Roland, *War and Technology*. Foreign Policy Research Institute. 27 February 2009. <<https://www.fpri.org/article/2009/02/warand-technology/>> [Žiūrėta: 2018 11 06]

⁴ Alexander Andric, *What kind of impact will emerging technologies have on the armed forces over the Next 10 years?* Baltic Defence College, 02 May 2018. <<http://www.baltdefcol.org/files/files/publications/AdSecuritam2018.pdf>> [Žiūrėta: 2018 11 09]

⁵ Emily Goldman, Richard Harknett, „The Search for Cyber Fundamentals“, *Journal of International* 15(2), 2016. Kn. P. Campbell (sud.), *Generals in Cyberspace: Military Insights for Defending Cyberspace*. Foreign Policy Research Institute, 2018.

⁶ The Guardian, *Ban on killer robots urgently needed, say scientists*, 2017. <<https://www.theguardian.com/science/2017/nov/13/ban-on-killer-robots-urgently-needed-say-scientists>> [Žiūrėta: 2018 11 09]

⁷ The Economist, *Getting to grips with military robotics*. <<https://www.economist.com/news/special-report/21735478-autonomous-robot-s-and-swarms-will-change-nature-warfare-getting-grips>> [Žiūrėta: 2018 11 07]

ginklavimo varžybas ir kelia saugumo dilemą.⁸ Dar daugiau – dirbtinis intelektas keičia galių balansą. John Dowdy ir Chandru Krishnamurthy teigimu, brangiai kainuojanti tradicinė ginkluotė, kurią sau gali leisti tik pasaulio galingiausios, pamažu praranda prasmę. Pingant dirbtiniam intelektui ir didėjant jo pritaikomumui, galios balansą pakeisti gali bet kas.⁹ Minėti pavyzdžiai leido teigti, jog dirbtinio intelekto ginklavimo varžybos vyksta jau ilgą laiką, todėl kelią užkirsti jų kūrimui – per vėlu. Vykstančios strateginės varžybos dirbtinio intelekto srityje buvo aptartos ir 2019 m. Miuncheno saugumo konferencijoje, kurios ataskaitoje pažymima, jog šalys aktyviai investuoja ne tik į dirbtinį intelektą, bet ir į jo pritaikymą kariniams tikslams.¹⁰ Būtent todėl, siekiant užkirsti kelią galimam konfliktui, buvo imta kalbėti apie tai, kodėl autonominiai ar kiti dirbtinio intelekto ginklai turėtų būti reguliuojami.

Kalbėtis apie išmaniosios ginkluotės reguliavimą valstybes skatino pasikeitęs saugumo grėsmių pobūdis ir įvairovė, nes tai reiškė perėjimą prie kitokio karo pobūdžio¹¹. Atsižvelgiant į besikeičiančias aplinkybes ir naują saugumo aplinką, kuri yra sudėtingesnė nei bet kada anksčiau, šiuolaikinės kariuomenės pradėjo ieškoti alternatyvių arba geresnių būdų įveikti tą iššūkį naujajame amžiuje. Šaltojo karo metu, konkurencija tarp dviejų supervalstybių tapo atgrasymo galimybe, o šiuolaikinė saugumo situacija privertė suabejoti atgrasymo koncepcijos gyvybingumu, dėl ko naujoji saugumo aplinka tapo dar sudėtingesnė ir nesaugesnė¹². Todėl kariuomenės pritaikymas būsimiems saugumo iššūkiams taip pat svarbus, jeigu ne būtinas. Būtent dėl šios priežasties teigiama, jog karinė revoliucija ir naujų technologijų poveikis pareikalavo vizijos, struktūros ir gebėjimų pokyčių, kad karinės pajėgos galėtų reaguoti į kylančius iššūkius. Galima pridurti, jog pats karas yra aiškiai reglamentuojamas dokumentais, tačiau dirbtinio intelekto veiksnio atsiradimas ima keisti nusistovėjusią tvarką. Tai paaiškina, kodėl diskusija apie dirbtinio intelekto panaudojimo galimybes karyboje tapo svarbia.

Kilusios diskusijos, kartu leido mąstyti apie tai, kaip pasikeitusioje saugumo aplinkoje turėtų elgtis tarptautinių santykių veikėjai. Tai leidžia teigti, jog kilo prielaidos formuoti normai – standartiniam tinkamam veikėjų su duota tapatybe elgesiui. Dažniausiai normos yra skirstomos į du tipus – reguliacines, kurios nurodo ir konstruoja elgesį ir sudėtinės normas, kurios kuria naujus

⁸ Edward Geist, *It's already too late to stop the AI arms race— we must manage it instead*. Bulletin of the Atomic Scientists 72.5 (2016), p. 318-321

⁹ John Dowdy, Chandru Krishnamurthy, „Defense in the Twenty-First Century: How Artificial Intelligence Might Change the Character of Conflict,” Kn. *Technology and National Security: Maintaining America's Edge*, The Aspen Institute, 2019

¹⁰ 2019 m. Miuncheno saugumo konferencijos ataskaita, <<http://report2019.securityconference.de/>>, p. 62 [Žiūrėta: 2019-04-20]

¹¹ Michael Horowitz, Dan Shalmon, *The future of war and American military strategy*, Orbis, 53(2), p. 300-318, 2009

¹² John Mearsheimer, „Back to the future: Instability in Europe after the Cold War,” *International Security*, p. 5-56, 1990.

veikėjus, interesus arba veiksmų kategorijas.¹³ Dar 2013 m. gegužės 30 d. Ženevoje, Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryboje, šalys pirmą kartą tarptautiniu lygiu pradėjo diskutuoti apie tai, kaip šalys turėtų elgtis dėl visiškai savarankiškų robotinių ginklų, paremtų dirbtiniu intelektu, kitaip dar vadinamų mirtinais autonominiais ginklais (*angl. lethal autonomous weapons*), tai yra, buvo pradėtos diskusijos apie galimą reguliacinės normos susiformavimą.

Tuo pačiu valstybės ne kartą buvo skatinamos bendradarbiauti tokių ginkluočių kontrolės srityje. Daugiau nei šimtas ekspertų 2017 m. pasirašė atvirą laišką, kuriame ragino Jungtines Tautas spręsti mirtinų dirbtiniu intelektu varomų ginklų problemą.¹⁴ Dirbtinio intelekto ginkluotės problemiškas, valstybių diskusijos ir mokslinės bendruomenės įsitraukimas leido formotis prielaidoms, kad kuriasi nauja reguliacinė norma. Visgi svarstant JT konvencijos „Dėl tam tikrų konvencinių ginklų“ (*angl. UN Convention On Certain Conventional Weapons*) pakeitimus 2017 m. lapkričio mėnesį, diplomatai netgi negalėjo susitarti, kaip apibrėžti tokius ginklus., o 2018 m. įvykusioje šeštojoje Jungtinių Tautų konvencinių ginklų konvencijos (*angl. Convention of Conventional Weapons, CCW*) sesijoje, net ir prabėgus 5 metams nuo diskusijų dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo pradžios, šalys vis dar nesusitarė dėl galimo tokių ginklų reguliavimo. Manoma, kad artimiausiu metu susitarimo pasiekti taip pat nepavyks.¹⁵ Tai leidžia kelti probleminį klausimą – **kodėl kilus prielaidoms formotis reguliacinei normai, suvokiant kylančius saugumo iššūkius, valstybės vis tiek nesugeba susitarti dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo ir nesugeba apibrėžti, kokių ribų veikėjai negali peržengti, tai yra, koks jų elgesys yra tinkamas?**

Siekiant identifikuoti priežastis, kodėl valstybės nesusitarė, būtina įsigilinti į sprendimų priėmimo procesą Jungtinėse Tautose. Tam magistro darbe naudojama proceso atsekimo metodologine prieiga. Proceso atsekimo analizė gali būti atliekama teorijos tikrinimo, teorijos kūrimo arba rezultato aiškinimo būdais. Tyrimo atvejui nagrinėti pasirinktas rezultato aiškinimo būdas. Tai priežastiniam ryšiui vieno atvejo studijoje analizuoti skirtas metodas, kuriuo siekiama nustatyti tyrėją dominančio reiškinių atsiradimo priežastinį mechanizmą.¹⁶ Toks proceso sekimas aprašo vieną atvejį, tai yra, koncentruojasi į vieną konkretų istorinį įvykį, kuriuo nebandoma kurti daugeliui atvejų paaiškinti tinkamo priežastinio-teorinio mechanizmo, o veikiau bandoma paaiškinti vieno konkretaus įvykio rezultatą – šiuo atveju – nepavykusį susitarimą dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo, identifikuojant pagrindinius veikėjus ir įvykius, nulėmusius proceso baigtį. Taigi, tyrime bus analizuojama, kodėl Jungtinėse Tautose 2013 m. prasidėjusio mirtinų autonominių

¹³ Martha Finnemore Kathryn Sikkink. *International norm dynamics and political change*. International organization 52.4 (1998), p. 887-917.

¹⁴ E. Geist, ten pat.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Andrew Bennett, „Process Tracing: a Bayesian Perspective“, Kn. : J. M. Box-Steffensmeier, H. E. Brady, D. Collier (sud.), *Oxford Handbook of Political Methodology* 1, Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 704.

ginklų reguliavimo rezultatas buvo neigiamas. Konstruojant šį paaiškinimą ir kartu siekiant sukurti priežastinių ryšių grandinę, įvardijami pagrindiniai įvykiai, veikėjai, jų veiksmai, numatomos šių veiksmų pasekmės. Pagrindiniai darbo duomenų šaltiniai – viešai prieinami Jungtinių Tautų dokumentai, susiję su proceso nagrinėjimu, taip pat NVO, nagrinėjančių mirtinų autonominių ginklų problematiką ataskaitos, straipsniai, moksliniai tyrimai, ar kiti dokumentai, galintys padėti paaiškinti priežastis, nulėmusias tyrimo atvejo rezultatą. Surinkta empirinė medžiaga bus aiškinama naudojantis režimų teorija bei normų formavimasi ir iškilimą aiškinančiomis teorinėmis prielaidomis, taip sukonstruojant priežastinį mechanizmą.

Darbo tikslas: Ištirti, kokios priežastys lėmė valstybių negebėjimą susitarti dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo. Siekiant tyrimo tikslo, darbe bus įgyvendinti iškelti uždaviniai.

Uždaviniai:

- Aprašyti tyrimo metodologiją;
- Aprašyti dirbtinio intelekto ginklų specifiškumą, siekiant paaiškinti, kodėl kyla galimos normos susiformavimo prielaidos;
- Apibrėžti teorines prieigas, aiškinančias kaip technologijos gali daryti įtaką tarptautinėms normoms;
- Apibrėžti teorines prieigas aiškinančias normų susiformavimą, iškilimą ir jų santykį su tarptautiniais režimais;
- Apibrėžti teorines prieigas, aiškinančias valstybių bendradarbiavimą (tarptautinius režimus) saugumo srityje;
- Atliekant proceso sekimo metodą (*rezultato aiškinimo modelis*), identifikuoti pagrindinius veikėjus, dalyvaujančius mirtinų autonominių ginklų uždraudimo procese;
- Įvertinti procese atsispindinčius įvykius (*veikėjų veiksmus*) remiantis pasirinktomis teorinėmis prieigomis, identifikuojant kliūtis reguliacinės normos susiformavimui, siekiant sukonstruoti priežastinį mechanizmą;

Ginamieji teiginiai:

1. *Naujosios karinės technologijos skatina valstybių konkurenciją, dėl sukuriamos galimybės keisti galios balansą.* Brangiai kainuojanti tradicinė ginkluotė, kurią sau gali leisti tik pasaulio galingiausios, pamažu praranda prasmę – šalys, suvokdamos mirtinų autonominių ginklų privalomus ir jų nedidelius kaštus (santykiyje su tradicine ginkluote), vertina juos kaip lengvą būdą didinti savo galią.

2. *Kova dėl galios trukdo bendradarbiauti Jungtinių Tautų lygmenyje.* Konkurencijos aplinkybėmis tarptautiniai režimai turi mažai įtakos valstybių elgesiui. Valstybės elgesys priklauso nuo to, kurie veiksmai geriausiai atitinka nustatytus valstybės saugumo interesus, todėl nepriklausomai nuo to, kokių tikslų siekiama, kova dėl galios tampa pagrindiniu nesutarimų veiksnium.

2 Tyrimo metodologija

Siekiant ištirti, kokios priežastys lėmė valstybių negebėjimą susitarti dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo Jungtinėse Tautose, būtina įsigilinti į problemos nagrinėjimo procesą. Dėl šios priežasties, tyrimas bus atliekamas pasitelkiant proceso sekimo (angl. *process-tracing*) analizės metodą.

Procesas gali būti sekamas naudojantis trimis skirtingais modeliais – teorijos testavimo (angl. *theory testing*), teorijos kūrimo (angl. *theory building*) ir rezultato aiškinimo (angl. *explaining outcome*).¹⁷ Pasirinktas tyrimo atvejis bus atliekamas naudojantis rezultato aiškinimo tyrimo metodu. Šis tyrimo metodas labiausiai tinkamas naudoti tada, kai bandoma įsigilinti į vieną konkretų atvejį, siekiant išsiaiškinti, kas lėmė tam tikro istorinio įvykio rezultatą.¹⁸ Magistriniame darbe konkretų atvejį atitinka mirtinų autonominių ginklų reguliavimo klausimas Jungtinėse Tautose, o istorinį įvykį – valstybių nesusitarimas dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo. Svarbu paminėti ir tai, jog nors mirtinų autonominių ginklų reguliavimo procesas Jungtinėse Tautose vis dar vyksta, tyrimo atveju bus siekiama išsiaiškinti priežastis, lėmusias tai, jog 2018 m. balandžio-rugpjūčio mėnesiais vykusiuose JT Vyriausybinių ekspertų grupės posėdžiuose, šalys nesusitarė dėl galimų mirtinų autonominių ginklų reguliavimo priemonių ir problemos nagrinėjimas buvo atidėtas tolimesniam laikui.

Rezultato aiškinimo metodas gali būti įgyvendinamas dviem būdais – indukciniu arba deduciniu būdu.¹⁹ Šiam tyrimui yra pasirinktas indukcinis būdas. Argumentuojant pasirinkimą galima pradėti nuo to, kad indukcinis būdas naudojamas, kai bandoma išsiaiškinti mažai ištirtą ir aprašytą fenomeną ar istorinį įvykį arba kai egzistuojantys priežastiniai mechanizmai negali įvertinti tiriamo atvejo rezultato. Nors ginklų kontrolės tyrimai yra gana dažnas reiškinys,²⁰ mirtinų

¹⁷ Derek Beach, Rasmus Pedersen, *Process-tracing methods: Foundations and guidelines*. University of Michigan Press, 2013 p. 9

¹⁸ Ten pat, p. 48

¹⁹ Ten pat, p. 169

²⁰ Emanuel Adler, *The emergence of cooperation: national epistemic communities and the international evolution of the idea of nuclear arms control*, International organization 46.1 (1992), p. 101-145.

autonominių ginklų specifika yra išskirtinė – jau patarta, *kad tokia ginkluotė ne tik keičia galių balansą, bet ir bando pašalinti žmogiškosios kontrolės veiksnį*, todėl atliktų ginklų kontrolės tyrimų ir jų atvejais iškilusių priežastinių mechanizmų, negalima pritaikyti mirtinų autonominių ginklų reguliavimo klausimui nagrinėti, ypač, kai anksčiau pagrindiniais tyrimų objektais tapdavo tradicinių ginklų kontrolės klausimai. Sekančiame darbo skyriuje taip pat bus aptariamas mirtinų autonominių ginklų specifiskumas pagrindžiantis pasirinktą metodo atlikimo būdą.

Indukciniu būdu atliekamas rezultato aiškinimo metodas atsijoja įrodymus, siekiant atskleisti priežastinį mechanizmą, kuris vedė prie tam tikro rezultato, šiuo atveju – nesusiformavusios mirtinų autonominių ginklų kontrolės normos ir bendradarbiavimo nebuvimo, todėl toks tyrimo metodas labiau primena klasikinę istorinę analizę – naudojant surinktą empirinę medžiagą, kuriamas tikėtinas priežastinių mechanizmų paaiškinimas, pagal kurį tam tikri įvykiai vedė prie konkretaus rezultato.²¹ Konstruojant priežastinių ryšių mechanizmą taip pat siekiama minimalaus pakankamo paaiškinimo. Pakankamumas apibrėžiamas kaip situacija, kai mechanizme X – priežastis (arba keli X, kelios priežastys) nulemia Y – rezultatą.²² Minimaliai pakankami paaiškinimai yra teorijos, kuriose nėra paaiškinimui nereikalingų veiksnių. Pakankamumas patvirtinamas, kai galima įrodyti, kad nėra svarbių rezultato aspektų, į kuriuos paaiškinimas neatsižvelgia. Tai reiškia, kad konstruojant priežastinių ryšių mechanizmą tyrimo atveju, būtina įvertinti, kurie proceso įvykiai buvo privalomi, jog susiformuotų tiriamas rezultatas – valstybių nesusitarimas, o kuriuos įvykius galime vertinti kaip tikėtinus alternatyvius rezultato paaiškinimus.

Sukonstruotas priežastinis aiškinimas gali susidėti tiek iš sisteminių (daugeliui atvejų pritaikomų paaiškinimų), tiek nesisteminių – vieną atvejį aiškinančių mechanizmų.²³ Mechanizmuose išsiskiriančiuose įvykiuose, didelis dėmesys yra skiriamas atvejo aiškinime naudojamoms teorijoms ir tyrimo kontekstui – taip aiškinimo mechanizmams suteikiama daugiau pragmatiškumo – teoriniai mechanizmai tampa heuristinėmis priemonėmis, suteikiančiomis analitinę naudą pateikiant geriausią įmanomą konkretaus reiškinių paaiškinimą. Taip teorijos padeda sukurti jungtis, jungiančias vieną reiškinių priežastį su kita.

Dėl aukščiau minėtų priežasčių, galima teigti, jog rezultato aiškinimo proceso atsekimo metodas, atliekamas indukciniu būdu, padės tinkamai išanalizuoti sprendimų priėmimo procesą, naudojant surinktą empirinę medžiagą leis identifikuoti pagrindinius įvykius ir juos iniciavusius veikėjus, lėmusius tai, jog tarptautinė norma dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo nesusiformavo, tai yra, kodėl šalys nebendradarbiavo. Siekiant atskleisti geriausią įmanomą tiriamo reiškinių paaiškinimą, aiškinimo mechanizmams yra būtinos teorinės prielaidos, kurios ne tik

²¹ Beach, Pedersen, p. 20

²² Ten pat.

²³ Ten pat, p. 169

suteikia tyrimo modeliui analitinę naudą, tačiau ir padeda paaiškinti kokie veiksniai daro įtaką normos susiformavimui. Teorinis pagrindas taip pat padės paaiškinti technologijų įtaką tarptautinėms normoms, paaiškins jų susiformavimą, iškilimą ir santykį su tarptautiniais režimais.

3 Mirtinų autonominių ginklų specifiškumas

3.1 Apibrėžimai ir jų reikšmė

Dirbtiniu intelektu varomos ginkluotės tipai yra labai įvairūs ir sudėtingi – ši sąvoka gali aprėpti tiek įvairias kompiuterines sistemas, naudojamas informacijos apdorojimui, tiek ir dronus ar priešraketines ginklų sistemas. Tokios ginkluotės aprėptis vienam tyrimui yra per plati. Remiantis vyraujančiomis diskusijomis Jungtinėse Tautose ir tarptautinėje bendruomenėje, magistro darbo tyrime, kaip problemos objektas, pasirinkta viena iš dirbtinio intelekto ginkluotės kategorijų – mirtini autonominiai ginklai (*angl. lethal autonomous weapons*).

Kaip jau minėta, vienas iš pirmųjų probleminių klausimų, sprendžiant autonominių ginklų sistemų reguliavimo klausimus, buvo jų apibrėžimas, o dar tiksliau kokią konkrečią ginkluotę į šį apibrėžimą įtraukti. Visgi, dėl esminių apibrėžimų, kokios tai sistemos – sutariama. Vienas dažniausiai sutinkamų mirtinų autonominių ginklų apibrėžimų sukonstruotas Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto (ICRC), kuris turi Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos nuolatinio stebėtojo statusą ir kasmet Asamblėjoje pasisako apie karo taisykles, taikos palaikymą ir kitas tarptautines saugumo problemas. Komitetas autonominius ginklus apibrėžia kaip „*bet kokią ginklų sistemą, turinčią savarankiškumą kritinėse funkcijose*. ICRC apibrėžime, mirtinų autonominių ginklų yra *ginklų sistema, kuri gali pasirinkti* (t. y. ieškoti ar aptikti, identifikuoti, sekti, pasirinkti) *ir atakuoti* (t. y. naudoti jėgą prieš, neutralizuoti, pažeisti ar sunaikinti) *taikinius be žmogaus įsikišimo*.“²⁴ Toks apibrėžimas nurodo, jog autonomijos sąvoka yra susijusi su žmogaus vaidmeniu, o tiksliau jo eliminavimu, taikinių pasirinkimo procese. Ši plati apibrėžtis apimtų jau ir sukurtas ginklų sistemas, pvz., oro gynybos sistemas, todėl šaltiniuose teigiama, jog galimuose susitarimuose ar reglamentuose, naudojant tokį apibrėžimą, galėtų būti numatyti tam tikri įspėjimai arba naudojimo kontekstas.²⁵ Autonomines ginkluotės funkcijas įgalina technologijų rinkinys: jutikliai, procesoriai ir programinė įranga (skaičiavimo metodai) kartu su maitinimo šaltiniu ir ryšių arba komandų sąsaja. Kompiuteriniai metodai, dažnai vadinami dirbtiniu intelektu arba kompiuteriniu mokymusi.

²⁴Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas (ICRC), *Autonomous weapon systems under international humanitarian law*, https://www.icrc.org/en/download/file/65762/autonomous_weapon_systems_under_international_humanitarian_law.pdf, UNODA Occasional Papers, No. 30, 5-6 p. [Žiūrėta 2019-04-12]

²⁵ Rebecca Crootof, *The Killer Robots Are Here: Legal and Policy Implications*, 36 Cardozo L. Rev. 1837 (2015), p. 1847

Taip apibrėžtos autonominės ginklų sistemos, šiuo metu nėra specialiai reglamentuojamos tarptautinės humanitarinės teisės sutartimis. Tačiau neginčijama, kad bet kokia autonominė ginklų sistema turi būti naudojama, remiantis pamatiniais tarptautinės humanitarinės teisės principais. Visgi, atsakomybė tai užtikrinti pirmiausia tenka kiekvienai valstybei, kuri kuria, diegia ir naudoja autonominius ginklus, todėl galima teigti, jog joks konkretus atsakomybės mechanizmas ar susitarimas dėl mirtinų autonominių ginklų sukeltos žalos neegzistuoja, o atsakomybė perkeliama kiekvienai valstybei atskirai, neegzistuoja joks aukštesnis kontrolės mechanizmas, todėl ši ginkluotės rūšis yra išskirtinė ir savo problemišku skiriasi nuo tradicinės ginkluotės rūšių.²⁶

Visgi, šiuo metu naudojamos autonominės ginklų sistemos, o taip pat ir tos, kurios yra vis dar kuriamos ir bus naudojamos ateityje, yra žmogaus produktas. Būtent dėl šios priežasties, siekiant kuo didesnio tikslumo, Rebecca Crotoft, kalbanti apie teises ir politines „robotų žudikų“ implikacijas, pasiūlė kiek patobulintą autonominių ginklų sistemų apibrėžimą – „*autonominė ginklų sistema yra ginklų sistema, kuri, remdamasi surinkta informacija ir iš anksto suprogramuotais apribojimais, gali savarankiškai pasirinkti ir įtraukti taikinius.*“ Toks apibrėžimas nurodo du esminius principus – pirma – sistema gali savarankiškai pasirinkti ir įtraukti taikinius, o tai jau buvo paminėta ir ICRC apibrėžime, tačiau išskiria ir antrą labai svarbų aspektą – sistema remiasi iš anksto surinkta informacija ir suprogramuotais apribojimais. Toks suvokimas iš esmės nekeičia ICRC numatytos sąvokos, tačiau pažymi, jog bet kokie teisėti ar neteisėti mirtinų autonominių ginklų veiksmų yra žmogaus produktas. Diskutuoju apie mirtinų autonominių ginklų reguliavimą, viena iš pagrindinių sričių, kurioje iškyla valstybių nesutarimai, yra žmogiškosios kontrolės reikšmė autonominiams ginklams ir ginkluotės autonomiškumo laipsnis.²⁷ Mirtinų autonominių ginklų apibrėžimas yra reikalingas, visų pirmiausia, siekiant suprasti, dėl kokių ginkluotę ribojančių aspektų yra diskutuojama, kartu išryškinant priežastis, dėl ko valstybės nesutaria. Antra, mirtinų autonominių ginklų sistemų apibrėžimas reikalingas nustatyti, į kokias ginklų sistemas norma referuotų.

Diskusijos dėl mirtinų autonominių ginklų panaudojimo iškelia ir jų naudos, grėsmės ir reikšmės tarptautinei saugumo sistemai argumentus. Besivystančios technologijos bei dirbtinio intelekto konkurencija įvairiose srityse dabar formuoja naują galios pusiausvyrą per karines ir ekonomines priemones, todėl kalbant apie tokios ginkluotės reguliavimą, grėsmių ir galimybių vertinimas yra privalomas.²⁸ Mirtinų autonominių ginklų grėsmės ir naudos aspektus taip pat būtina aptarti, nes jie suteikia kontekstą Jungtinėse Tautose dėl mirtinų autonominių ginklų diskutuojančių valstybių veiksams ir jų aiškinimui, o taip pat ir teorinės prieigos pasirinkimui, todėl sekančiame

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat.

²⁸ William McNeill, *The pursuit of power: Technology, armed force, and society since AD 1000*. University of Chicago Press, 2013.

darbo skyriuje bus aptariama dirbtinio intelekto ginkluotės – mirtinų autonominių ginklų reikšmė – galimos grėsmės bei naudos.

3.2 Mirtinų autonominių ginklų perspektyvos

Kalbant apie dirbtinio intelekto įvedimą į saugumo sektorių, galima pastebėti, jog dažnai šiame kontekste brėžiami apokaliptiniai scenarijai. L. Spinetta ir M. Cummings savo tyrime, vertindami su mirtinais autonominiais ginklais siejamų bepiločių orlaivių problematiką, aprašo dabartinius technologinius ribotumus bei organizacines-struktūrines kliūtis, lemiančias, kad artimiausiu metu, mirtinų autonominių ginklų sukelti apokaliptiniai scenarijai – neįmanomi.

Autoriai teigia, jog egzistuoja daug priežasčių, kodėl autonominių ginklų technologijos nebus pritaikomos globaliai artimiausiu metu,²⁹ to priežastys gali būti įvairios – didelės žmogiškųjų ir finansinių resursų sąnaudos, nenumatyti techniniai klausimai, taip pat gali išryškėti ir problemiškos organizacinės ar kultūrinės kliūtys. Istoriniai pavyzdžiai rodo, kad dar praeityje JAV turėjo problemų su savarankiškų bepiločių orlaivių eksploatavimu – to priežastimi tapo vidinės organizacinės kovos ir gynybos struktūrų teikiama pirmenybė pilotų valdomiems orlaiviams.³⁰ Vis dėl to, galima įžvelgti ir kitas priežastis, lemiančias tai, jog išmaniosios ginkluotės vertinimai nėra dramatiški.

Dirbtinio intelekto įvedimo į saugumo sistemą kliūtys gali būti nulemtos ir rinkos-organizacinių klausimų, ribojančių dirbtinio intelekto ginkluotės vystymą. Tokia problema iškyla remiantis informacija, kad kai kurie pažangiųjų technologijų gamintojai persikelia nuo karinių prie komercinių tikslų. Dėl šios priežasties, autonominių ginklų sistemų kūrimo srityje, kol kas, vyksta tik metaforinės, investicinės ginklavinimosi varžybos,³¹ o karinių autonominių sistemų kūrimas geriausiu atveju yra inkrementinis ir labai lėtas, ypač lyginant su pažangomis, padarytomis komercinėse autonominėse sistemose, pvz. automobilių be vairuotojų rinkoje ar kuriant „išmaniuosius gydytojus“. Visgi, jau kurį laiką bandoma užmegzti tarptautinį dialogą apie dabartinių technologijų tendencijų pobūdį ir pasekmes bei aptarti, ar reikia naujų sprendimų siekiant užtikrinti, kad pasaulinė ginklų kontrolės struktūra galėtų veiksmingai įtraukti naujas, dar besivystančias technologijas – įskaitant autonomines ginklų sistemas. Didėjantis susidomėjimas rodo problemos aktualumo augimą.

Po dešimtmečių lėtos ir nevienodos pažangos, dirbtinis intelektas ir vėl atsispindi tiek praktikoje, tiek tyrėjų tarpe. Išaugusi kompiuterinio skaičiavimo (angl. *computing*) galia ir visur esantis duomenys (angl. *ubiquitous data*), reikšmingai prisidėjo prie svarbios pažangos, pavyzdžiui

²⁹ Lawrence Spinetta, Missy Cummings, „Unloved Aerial Vehicles: Gutting its UAV plan, the AirForce sets a course for irrelevance“, Armed Forces Journal, November 2012, p. 8–12.

³⁰ Ten pat.

³¹ Ten pat.

kompiuterinio mokymosi (angl. *machine learning*) srityje. Kaip minima 2019 m. Miuncheno saugumo konferencijos ataskaitoje, tai lėmė jog dirbtiniam intelektui atėjo pavasaris – 2018 m. investicijos į dirbtinį intelektą pasiekė rekordinį lygį, daugiau kaip 50 mlrd. JAV dolerių buvo investuota tik į su dirbtiniu intelektu susijusias kompanijas – daugiau nei du kartus daugiau nei 2017 m. Ataskaitoje pažymima, jog Jungtinės Valstijos ir Kinija yra pirmaujančios šalys pagal investicijas į dirbtinį intelektą. Antroji šalių grupė, įskaitant Kanadą, Japoniją, Vokietiją ir Jungtinę Karalystę, atsilieka dideliu skirtumu, tačiau investicijos taip pat auga. Teigiama, jog investicijos ir moksliniai tyrimai, skaitmeninis įsisavinimas ir darbo rinkos struktūra labai skiriasi kiekvienoje šalyje, bet būtent tai ir nulems, kas ateityje pirmaus dirbtinio intelekto srityje. Kai kurios šalys, kurių skaitmeninė infrastruktūra yra nepakankamai išsivysčiusi, greičiausiai šiose lenktynėse dar labiau atsiliks ir sukels didelę skaitmeninę nelygybę, galinčią turėti įtakos geopolitinei pusiausvyrai per keletą ateinančių dešimtmečių.

Dirbtinis intelektas taip pat leidžia visiškai naujus karinius pajėgumus, pvz., grupinę robotiką (angl. *swarm robotics*). Kartu, remiantis jau atliktomis analizėmis galima teigti, kad beveik 40 proc. JAV ginkluotosiose pajėgose dirbančių darbuotojų atliekamų užduočių galėtų būti automatizuotos, kas yra prilyginama maždaug 500 000 darbo vietų.³² 2017 m. Miuncheno saugumo konferencijos ataskaitoje³³ taip pat buvo pabrėžiama dirbtinio intelekto reikšmė – teigiama, jog prasidėjo pasaulinis technologinis Šaltojo karo laikotarpis dirbtinio intelekto ir superkompiuterijos srityje – šalys kovoja dėl dominuojančios padėties rinkoje visame pasaulyje. Susiskaidymas technologijų srityje pradėjo kurti ne tik rinkos, tačiau ir saugumo rizikas. Apžvelgiant situaciją, svarbu paminėti ir tai, jog Eurazijos grupė savo kasmetinėje grėsmių ataskaitoje, išleistoje 2018 m. pradžioje, paskelbė, kad jog dominavimas technologijų pasaulyje yra svarbiausia pasaulio kova dėl ekonominės galios.³⁴ Tai gali padėti patvirtinti, jog kova dėl galios gali tapti pagrindiniu veiksnium, užkertančiu kelią dirbtinio intelekto apribojimams karybos srityje – nei viena šalis, investuojanti į dirbtinį intelektą nenori užleisti savo pozicijų, o atvirkščiai, siekia jas gerinti. Tai rodo didėjančios investicijos į dirbtinį intelektą ir auganti konkurencija.

Taigi galima teigti, jog nepaisant pasitaikančių organizacinių, struktūrinių, rinkos iššūkių, šalys vertina autonominius ginklus ir dirbtinio intelekto vystymą kaip pranašumą, todėl sekančiame darbo poskyryje bus bandoma išryškinti priežastis, kodėl akademiniuose tyrimuose ir valstybių retorikoje mirtini autonominiai ginklai gali būti laikomi pranašumu.

³² John Dowdy, Chandru Krishnamurthy, „Defense in the Twenty-First Century: How Artificial Intelligence Might Change the Character of Conflict“, Kn. *Technology and National Security: Maintaining America's Edge*, The Aspen Institute, 2019

³³ Miuncheno saugumo konferencijos ataskaitos, <<https://www.securityconference.de/en/publications/munich-security-report/>> [Žiūrėta 2019-04-22]

³⁴ Ten pat.

3.3 Mirtinų autonominių ginklų nauda ir kuriamas pranašumas

2017 metais, Vladimiras Putinas viename iš savo susitikimų sakė, kad dirbtinio intelekto plėtra kelia „didžiules galimybes ir grėsmes, kurias sunku dabar prognozuoti“ ir „tas, kuris taps lyderiu šioje srityje, valdys pasaulį.“³⁵ Panašūs pasisakymai taip pat nuskambėjo visai neseniai, 2019 m. kovo mėnesį, Vokietijoje vykusioje konferencijoje „2019. Technologijų užfiksavimas. Ginklų kontrolės permąstymas“, kur didelis dėmesys buvo sutelktas į ginkluotės keliamus privalumus ir grėsmes. Konferencijos metu, mokslininkai taip pat išskyrė ir ekonomines-saugumo galimybes, susijusias su dirbtinio intelekto įvedimu į karinę pramonę. Šios galimybės atsispindi ir platesnėje akademinėje diskusijoje.

Allen Greg savo tyrime „*Artificial intelligence and national security*“ teigė, jog tiek komercinių, tiek karinių robotų rinkos dydis didėja eksponentiškai, o vieneto kainos gerokai mažėja. Tai reiškia, kad per trumpą laiką dirbtinio intelekto pažanga greičiausiai leis didesnę autonomiškų robotų paramą karininkams ir pagreitins perėjimą nuo žmogaus-valdomų prie žmogaus-nekontroliuojamų kovinių misijų.³⁶ Michael Mayer, papildydamas argumentus iš saugumo perspektyvos teigia, jog pasaulio lyderiai JAV, Kinijoje ar Rusijoje daug investuoja į dirbtinio intelekto technologijas, tikėdamiesi, kad dirbtinis intelektas ir ginklų autonomija bus lemiami būsimuose konfliktų scenarijuose. Šis teiginys pasitvirtina pažvelgus į dirbtinio intelekto vaidmenį šalių nacionalinėje gynyboje. Projekte „Maven“ Amerikos kariuomenė diegia dirbtinį intelektą, kuris galėtų „persijoti didelius duomenų failus ir vaizdo įrašus, užfiksuotus žvalgyboje ir paskui įspėti analitikus apie neįprastus ir įtartinus veiksmus“. Anot JAV Gynybos sekretoriaus pavaduotojo Patrick Shanahan, naujų technologijų tikslas šioje srityje yra „patenkinti karininkų poreikius ir didinti technologijų plėtros greitį.“³⁷ Būtent tai gali tapti vienu iš paaiškinimų, parodančių, kodėl dirbtinis intelektas ir jo panaudojimas karyboje gali būti labiausiai technologiškai pažangių šalių matomas kaip privalumas.

Tęsiant diskusiją apie technologijos suteikiamas galimybes saugumo srityje, svarbu paminėti ir tai, kad mirtinų autonominių ginklų apibrėžime minimos *autonominės funkcijos* valstybėms suteikia ir karinio pranašumo. Taip nutinka todėl, kad autonominės ginklų sistemos padeda kariuomenėms ten, kur technologiniai pajėgumai pralenkia žmogiškąsias galimybes, o taip pat kur neįmanomas komunikacijos ryšys. Tokių užduočių pavyzdžiais gali būti didelių duomenų kiekių rūšiavimas, greita reakcija į gaunamas grėsmes ar vadinamosios „nešvarios“ ir pavojingos operacijos

³⁵ Michael Horowitz, *Artificial Intelligence, International Competition, and the Balance of Power*. Texas National Security Review (2018).

³⁶ Greg Allen, Taniel Chan. *Artificial intelligence and national security*. Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs, 2017.

³⁷ Christian Davenport, *Future Wars May Depend as Much on Algorithms as on Ammunition, Report Says*, Washington Post, December 3, 2017.

nuošaliuose regionuose. Autonominės funkcijos taip pat reikalingos, pavyzdžiui, hipersoninių raketų, povandeninių ar kosminių erdvių operacijoms, nes komunikacijos ryšiai, vargu, ar gali būti palaikomi šiose konkrečiose aplinkose.³⁸ Taigi dirbtinis intelektas ir ginklų sistemų autonomiškumas gali padėti ten, kur įprasta karinė technika neturi techninių galimybių veikti, o taip pat ir ten, kur žmogiškosios galimybės per mažos. Tai dar labiau sustiprina argumentus, kad dirbtinis intelektas didina karinį pranašumą, todėl gali būti vertinamas kaip nešantis naudą, ypač didžiųjų pasaulio valstybių kontekste.

Mirtini autonominiai ginklai taip pat gali būti vertinami kaip pranašumas dėl savo apsauginės funkcijos. Autonominės funkcijos taikinių pasirinkimo procese gali būti būdu apsaugoti civilius, o valstybės gyventojų saugumas ir gerovė – vienas iš kertinių kiekvienos valstybės prioritetų. Autonominės ginklų susitemos vertinamos kaip sukuriančios papildomą civilių saugumą, nes jos eliminuoja žmoniškąsias emocijas, tokios kaip baimė, pyktis ir nusivylimas, dėl kurių dažnai kyla nereikalingas smurtas ar žiaurumas.³⁹ Kartu autonominė ginkluotė gali padidinti operacijų tikslumą, kas gali padėti išvengti nereikalingų aukų. Dėl aukščiau išvardintų priežasčių teigiama, kad autonominių tikslinių atakų funkcijos kariuomenėje galėtų būti suvokiamos kaip gera atgrasymo forma, nes šios ginklų sistemos tam tikrais atvejais sukuria karinį pranašumą – operacijas galima vykdyti greičiau, tiksliau, o kartu ir pašalinant žmogiškąjį faktorių – emocijas. Be to, kaip teigiama, ginklai pašalinantys žmogų faktorių yra labai veiksmingi stiprinant raudonas linijas, o tai reiškia, kad automatizuoti atsakomieji veiksmai paverstų grėsmes labiau patikimomis.⁴⁰ Aukščiau paminėti argumentai, valstybėms yra naudingi dėl to, kad karinių konfliktų tempai pamažu didėja ir reikalauja daug greitesnio informacijos apdorojimo ir atsakymų. Dėl šių priežasčių, automatizuotos ginklų sistemos ir kiti kariniai robotai turi išskirtinį pranašumą palyginti su ribotais ir klaidingais pažintiniais gebėjimais, kuriuos tradicinės ginklų sistemos ar žmonės.

Galima daryti išvadą, kad autonominės ginkluotės teoriškai ir praktiškai išplėtė mūsų erdvę sudėtingose, o taip pat ir didelį plotą užimančiose teritorijose. Autonominės ginklų sistemos gali būti vertinamos ir kaip reikšmingas jėgos daugiklis – kiekvienas karinis robotas atlieka didelio skaičiaus karių darbą, taip ne tik išsaugodamas gyvybes, kurias galima prarasti karo lauke ar sumažindamas kaštus, tačiau kartu veikia kaip imunitetas nuo miego trūkumo, nuovargio, menkos moralės, suvokimo ir bendravimo iššūkių „karo rūke“ ir kitose karo veiksmus trukdančiose sąlygose.⁴¹ Dėl šių priežasčių, šalys, valdančios aukščiausias karines technologijas turi karinį pranašumą, o tuo pačiu ir

³⁸ Daniele Amoroso, *Autonomy in weapon systems: The military application of artificial intelligence as a litmus test for Germany's new foreign and security policy*. (2018), p. 35

³⁹ Kenneth Erson, Matthew Waxman, „Debating Autonomous Weapon Systems, Their Ethics, and Their Regulation Under International Law“, Kn. Roger Brownsword et al. (sud.): *The Oxford Handbook of Law, Regulation, and Technology*, 2017 p. 1097-1117

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Patrick Lin, George Bekey, Keith Abney, *Autonomous military robotics: Risk, ethics, and design*. California Polytechnic State Univ San Luis Obispo, 2008.

galią. Kita vertus tokios ginkluotės naudojimas iškelia ir gausybę teisinių, etinių ir saugumo problemų, todėl gali būti vertinama ne tik kaip pranašumas, bet kartu kaip ir grėsmė. Kylančios grėsmės bus aptariamose sekančiame darbo skyriuje.

3.4 Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Valstybių praktika

Ginklų sistemos, turinčios skirtingo lygio autonomiją ir galimybes sukelti mirtingumą, jau yra integruotos į daugelio valstybių ginkluotąsias pajėgas – Izraelis, Rusija ir Pietų Korėja teigia, kad turi autonomines ginklų sistemas, kurios šiuo metu integruotos į sienų apsaugą, Izraelis ir Jungtinė Karalystė turi nusitaikomųjų ginklų (angl. *fire and forget missiles*), kurie savarankiškai pasirenka savo taikinius, Kinija ir Rusija naudoja jūrinėmis minomis, kurios pačios nustato, kada ir prieš ką dislokuoti torpedas, o Jungtinės Amerikos Valstijos kuria ir naudoja daugybę savarankiškų antžeminių, oro ir jūros ginklų sistemų.⁴² Korėjos demilitarizuotoje zonoje buvo dislokuoti robotai, turintys savarankiškų ginklų pajėgumus, o JAV ir Kinija šiuo metu lyderiauja kuriant tokias ginklų sistemas. Tai reiškia, kad pažanga dirbtinio intelekto srityse keičia gynybą ir karą jau dabar, nors daugelis nerimauja dėl autonominių mirtinų ginklų ar žudikų robotų perspektyvų ateityje.

„Bayesian Logic“ įkūrėjas ir viceprezidentas Stuartas Russellas komentavo dabartinę mirtinų autonominių ginklų pažangą: „Jei žmonės nenori pamatyti naujų masinio naikinimo ginklų – plataus *mirtinų mikrodroneų spiečių* – plintančių visame pasaulyje, būtina stiprinti ir remti Jungtinių Tautų pastangas sukurti sutartį, kuria būtų uždrausti mirtini savarankiški ginklai“. Kampanija „Stop Killer Robots“, kurią palaiko daugelis pelno nesiekiančių organizacijų, susijusių su saugumo ar dirbtinio intelekto klausimais taip pat iškelia mirtinų autonominių ginklų grėsmes ir aktualumą, o Europos Sąjungos vertinimu, atsižvelgiant į keliamą autonominių ginklų grėsmę, pastangos, dedamos siekiant reguliuoti autonominius ginklus, yra per mažos. Dėl šios priežasties Europos Sąjunga skatina imtis iniciatyvos tarptautinėje daugiašalėje diskusijoje apie dirbtinio intelekto naudojimą kariniams tikslams ir skatinti pasaulinius sprendimus, įskaitant visuotinius draudimus.⁴³

Ginklų taikymas praktikoje iškelia jų grėsmės diskursą, kuriame išryškėja svarbūs teisiniai, moraliniai, politiniai ir strateginiai argumentai, kodėl autonominiai ginklai galėtų būti laikomi grėsme. Jie bus aptariamie sekančiuose darbo poskyriuose.

⁴² Rebecca Crotoft, ten pat.

⁴³ European Political Strategy Centre, *The Age of Artificial Intelligence Towards a European Strategy for Human-Centric Machine*, Issue 29 2, March 2018, < https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc_strategicnote_ai.pdf > [Žiūrėta: 2019 04 10]

3.4.1 Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Teisiniai argumentai

Vienas iš dažniausių teisinių argumentų dėl mirtinų autonominių ginklų grėsmės yra tas, kad autonominės ginklų sistemos niekada negalės laikytis ginkluoto konflikto įstatymo, kitaip tariant nustatytų (tarptautinių) taisyklių. Autorių teigimu, autonominės ginklų sistemos negali atskirti teisėtų ir neteisėtų taikinių, atlikti proporcingumo vertinimą, o tai reiškia, kad jos negali nustatyti, ar karinis tikslas, kurį norima pasiekti lygus padarytai žalai. Taip pat žvelgiant iš teisinės perspektyvos, autonominių ginklų naudojimas negali atitikti Martenso išlygos, kuri teigia, jog kariaujančias šalis gina ir valdo tarptautinės teisės principai, nes jie yra kilę iš tarp civilizuotų tautų nusistovėjusių papročių, humaniško įstatymų ir visuotinių moralės normų.⁴⁴

Jau aptarta, kad autonominė ginkluotė, pašalindama žmogiškąją kontrolę, pašalina ir moralinius vertinimus. Tai reiškia, jog mirtini autonominiai ginklai negali atitikti nusistovėjusių teisinių papročių. Dėl to iškyla du pasirinkimai – keisti nusistovėjusius papročius arba reguliuoti naujai kylančius ginkluotės tipus, pritaikant jų naudojimą prie nusistovėjusių papročių. Tai leidžia iškelti mirtinų autonominių ginklų reguliavimo klausimą tarptautiniu lygmeniu.

Diskusijoje taip pat pabrėžiama, kad nors ir tokio tipo ginkluotės panaudojimas būtų kontroliuojamas tarptautinės teisės, atsakomybė, kaip minėta, paliekama kiekvienai valstybei atskirai, todėl sukuriamą galimybę nekontroliuojamiems tarptautinių teisės normų pažeidimams, kurie gali būti laikomi grėsme valstybių suverenumui, jų piliečių saugumui ir gerovei.

Galiausiai pastebima, kad šiuo metu nėra nė vieno nacionalinio arba tarptautinio lygmens norminio teisės akto, kuris reguliuotų dirbtinio intelekto raidą, taip pat nėra nustatyta atskaitomybė ir atsakomybė už tokių sistemų sukeltas pasekmes.⁴⁵ Net jeigu kai kurie dirbtiniu intelektu varomi ginklai yra kol kas tik hipotetiniai, o egzistuojančiųjų galimybės dėl skirtingo autonomiškumo laipsnio yra skirtingos, autorių teigimu grėsme tampa tai, jog tokių ginklų panaudojimas ir vystymas nėra reguliuojamas. Reguliavimo stygius nedidina tokio tipo ginkluotės panaudojimo tikimybės, tačiau galimai didina jų žalos potencialą. Autonominės ginkluotės reguliavimo stygius skatina kalbėti apie karinius ir politinius tikslus, kurių valstybės siekia. Jie bus aptariami sekančiame darbo poskyryje.

3.4.2 Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Kariniai ir politiniai argumentai

M. Mayer teigimu, dirbtinis intelektas vystosi stulbinančiu greičiu – mašinos vis geriau sugeba racionaliai išspręsti sudėtingas problemas bet kokiomis realiomis aplinkybėmis, su kuriomis

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Darius Amilevičius, *Dirbtinis intelektas ir besiformuojančių technologijų etika*. Naujasis židinys-Aidai. Knygų Aidai [priedas], (4), 2017, p. 19-24.

jos susiduria.⁴⁶ Ilgainiui kintančios techninės galimybės paveiks karinę galią ir karą. Tyrime autorius pateikia 10 galimų scenarijų, kurie būtų įmanomi, jeigu dirbtinis intelektas būtų įdiegtas į visas karines sistemas – pradedant nelegaliais įsilaužimais į sistemas ir baigiant teroristų naudojamais dirbtinio intelekto ginklais, galinčiais sukelti milžinišką žalą. M. Mayer pabrėžia, jog mažėjant dirbtinio intelekto kainai ir didėjant naujų technologijų prieinamumui, didėja galimybė tokią ginkluotę panaudoti ir teroristinėms organizacijoms, kurios laikomos vienu didžiausių šių laikų saugumo iššūkių, tačiau taip pat reikia nepamiršti ir kibernetinių atakų grėsmės. M. Mayer tvirtinimu, tai nebūtinai yra tikslūs įvykių scenarijai, tačiau aprašytos tendencijos ir temos padeda sukurti karinės galios vaizdinį, kuris labai skiriasi nuo to, kas egzistuoja šiandien.⁴⁷ Autorius daro išvadą, jog ir kariniai, ir komerciniai robotai ateityje įtrauks dirbtinį intelektą, kad jie galėtų atlikti užduotis savarankiškai, tačiau net ir kariuomenėje tai sukelia diskusijas, ar robotams turėtų būti leidžiama vykdyti misijas, ypač jei kyla pavojus žmogaus gyvybei, įvertinant galimos klaidos tikimybę.⁴⁸

Autonominių ginklų grėsmės vertinimą dar labiau paaštrina ir ekspertų bei tarptautinės bendruomenės nuomonės. 2015 m. S. Hawking kartu su aštuoniais tūkstančiais mokslininkų ir ekspertų pasirašė ir paskelbė atvirą laišką, kuriame ragino daugiau dėmesio skirti dirbtinio intelekto technologijų poveikio visuomenei tyrimams. Teigta, kad „dirbtinio intelekto raida pasiekė tokį lygį, kad jau pats laikas pradėti tyrimus, kaip padidinti dirbtinio intelekto naudą visuomenei“. Prie laiško pridėtas dokumentas su laiško pasirašiusių mokslininkų rekomendacijomis.⁴⁹ Tais pačiais metais beveik aštuoniolika tūkstančių žmonių paskelbė kitą laišką, kuriame įspėjo dėl autonominių ginklų kūrimo keliamo pavojaus žmonijai ir ragino nutraukti jų gamybą⁵⁰. Laiške teigiama, kad dirbtinis intelektas gali pasitarnauti žmonijai, bet jo panaudojimas ginklavimuisi yra smerktina idėja. Slovėnijos Dirbtinio intelekto asociacija jau atsiliepė į šiuos raginimus ir pasiuntė laiškus Slovėnijos vyriausybei ir Jungtinėms Tautoms, kuriais ragino uždrausti autonominių ginklų gamybą. Visai neseniai laiškų autoriai kreipėsi į Europos valstybių Dirbtinio intelekto asociacijas (įskaitant Lietuvos kompiuterininkų sąjungą), ragindami sekti jų pavyzdžiu ir organizuoti panašias akcijas.⁵¹

Europos Parlamento rezoliucija dėl ginkluotų nepilotuojamų orlaivių naudojimo taip pat iškelia klausimus apie dirbtinio intelekto panaudojimo galimybes, tiksliau kalbant apie tikslinį žudymą. Tikslinis žudymas apibrėžiamas kaip nužudymo forma, kurią vyriausybės atlieka prieš jų

⁴⁶ Mayer Michael, *Artificial Intelligence and Cyber Power from a Strategic Perspective*, <<https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2497514>> [Žiūrėta: 2018 12 30]

⁴⁷ Greg Allen, ten pat.

⁴⁸ Missy Cummings, *Artificial intelligence and the future of warfare*. Chatham House for the Royal Institute of International Affairs, 2017.

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Future of Life, *Autonomous Weapons: An Open Letter from AI & Robotics Researchers*, <<https://futureoflife.org/open-letter-autonomous-weapons>> [Žiūrėta: 2018-12-30]

⁵¹ D. Amilevičius, ten pat.

suvokiamus priešus. Analitikai mano, kad tikslinio žudymo sąvoka yra šiuolaikinis eufemizmas, skirtas kitaip apibrėžti žudymą dėl politinių ar religinių priežasčių. Michael Carl Haas & Sophie-Charlotte Fischer teigimu, tikėtina, kad su autonominių oro ginklų plitimu žymiai padidės tikslinių žudymų tarptautinėje sistemoje. Praktika rodo, kad tikslinis žudymas tampa besiplečiančia tendencija, o mirtinų autonominių ginklų įvedimas į karinę sistemą šią tendenciją dar labiau paskatina, nes sumažinamas atskaitomybės faktorius. Teigiama, kad bet koks reikšmingas technologinės-kompiuterinės bazės patobulinimas, ant kurio buvo pastatytos tikslinio žudymo kampanijos, gali potencialiai paskatinti jų evoliuciją ir tolesnį naudojimą. Net gana įprastos technologinės pažangos priemonės, pavyzdžiui, jutiklių patobulinimas, galėtų padaryti neteisėtą tikslinį žudymą patrauklesnį sprendimų priėmėjams, kaip priemonę susidoroti su priešininkais. Literatūroje nurodomas scenarijus, jog mašinų autonomija prisidės prie tolesnės tikslinių žudymų plėtros viršijančios netgi karines antiteroristines operacijas nevalstybiniame kontekste. Autoriai taip pat išryškina, kad nors autonominė karinė veikla ir toliau bus tiesioginės karinės ir politinės kontrolės objektu, operatyviniu ir strateginiu lygiu, todėl tarptautinių ir galbūt net vidaus normų laikymasis nebus laikomas prioritetu. Tai kelia ne tik fizinio saugumo klausimus, tačiau ir iškeliama grėsmė egzistuojančiai pasaulio tvarkai. Ši problema yra nulemta žmogiškosios kontrolės automatinėje ginkluotėje netekimo, kuri kelia ne iššūkius ne tik pasaulio tvarkai, tačiau kartu ir etninius bei moralinius klausimus, kurie bus aptarti sekančiame darbo poskyryje.

3.4.3 Mirtinų autonominių ginklų grėsmė. Žmogiškoji kontrolė, etiniai ir moraliniai argumentai

Galiausiai, dirbtinio intelekto įvedimas į karinę ginkluotę kelia ne tik saugumo, tačiau ir kitas įvairiapusiškas problemas.⁵² M. Roff straipsnyje „*The Strategic Robot Problem: Lethal Autonomous Weapons in War, Journal of Military Ethics*“ bando parodyti, kad nerimas dėl dirbtinio ginklo panaudojimo kare prieš nekombatantus nėra vienintelė problema, su kuria susiduriama. Pasak autoriaus, jeigu mes gebame sukurti mašinas, galinčias laikytis šiuolaikinės karinės doktrinos, tada mes vėliau susiduriame su „strategine roboto problema“. Strateginė roboto problema aiškina, jog gebėjimas kurti taikinių sąrašus naudojant karines doktrinas ir taikinių parinkimo procesus iš esmės yra strateginis, o šio pajėgumo perdavimas mašinoms kenkia esamoms valdymo ir kontrolės (C2) struktūroms. Ši problema kai kuriems, tarptautinių santykių veikėjams gali nepasirodyti problemiška

⁵² Michael Carl Haas, Sophie-Charlotte Fischer, *The evolution of targeted killing practices: Autonomous weapons, future conflict, and the international order*, Contemporary Security Policy, 38:2, p. 281-306

– jei sutinkama, kad mašina bus geresnis karo kovotojas, planuotojas ar karo strategas, tuomet tokiam veikėjui gali nekilti ontologinių ir moralinių klausimų apie tokį karo tipą.⁵³

Dirbtinis intelektas tobulėja, tačiau, atsižvelgiant į dabartines nepavykstančias pastangas į kompiuterius įdiegti tikrąjį žinojimą ir ekspertinį elgesį, taip pat suvokimo jautrių apribojimus, praeis daug metų kol dirbtinis intelektas galės pasiekti žmogaus intelektą didelio netikrumo sąlygomis – pavyzdžiui karo rūke. Būtent atsižvelgiant į tai, kad dirbtinis intelektas šiuo metu nesugeba apskaičiuotai priimti svarbių sprendimų netikrumo sąlygomis, suprantama, kad ginklams būtina žmogaus kontrolė, todėl ir kyla idėjos uždrausti autonominius ginklus, tačiau lauko sudėtingumas reiškia, kad draudimas turi būti kruopščiai apibrėžtas.⁵⁴

Prieinant išvadų galima teigti, jog tiek diskusijos dėl mirtinų autonominių ginklų apibrėžimų, tiek jų grėsmės ir naudos kontekstas suteikia pagrindą manyti, jog problema – itin aktuali tarptautiniame kontekste. Diskusijoje išryškėjantys argumentai taip pat leidžia kelti hipotezę, jog mirtini autonominiai ginklai, technologijos, jų gebėjimai ir kaita visada turėjo didelę įtaką tarptautinei saugumo sistemai ir tarptautinėms normoms, kurios tampa pagrindu kalbant apie tarptautinį bendradarbiavimą. Taip pat ne kas kaip mirtinų autonominių ginklų keliamos grėsmės, kylančios iš praktinių ir akademinių argumentų sudaro pagrindą kalbėti apie tokios ginkluotės reguliavimą ir tinkamą veikėjų elgesį. Būtent dėl šios priežasties sekančiame darbo skyriuje bus aptariama technologijų reikšmė tarptautinėms normoms bei jų formavimosi ypatumai.

4 Teorinis pagrindas

4.1 Tarptautinės normos ir technologinės pažangos reikšmė tarptautinei sistemai

Tarptautinę saugumo sistemą sudaro ir gali paveikti 5 skirtingi kintamieji – institucionalizacija, įvykiai, didžiųjų valstybių politika, akademiniai debatai ir technologijos.⁵⁵ Kaip jau minėta, technologinės inovacijos dar Šaltojo karo metais iškėlė tarptautinę diskusiją dėl ginklų kontrolės būtinybės. Ši diskusija, vykstanti iki šių dienų, su savimi atnešė taisykles, kaip tarptautinių santykių veikėjai turėtų elgtis, siekiant užtikrinti saugumą pasaulyje. Kylantys nauji saugumo iššūkiai – naujos karinės technologijos, tokios kaip mirtinų autonominių ginklų sistemos, iškėlė naujus klausimus apie ginklų kontrolę ir sudarė prielaidas formuoti naujoms taisyklėms – tarptautinėms normoms, o kartu ir tarptautiniams režimams. Formuojantis naujai ginklų kontrolės epochai, kurioje veikėjais gali tapti valstybės, teroristinės organizacijos ar net individai, suvokiama,

⁵³ Heather Roff, *The Strategic Robot Problem: Lethal Autonomous Weapons in War*, Journal of Military Ethics, 2014, p. 211-227

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Barry Buzan and Lene Hansen, *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press, 2009

kad naujosiosios karinės technologijos yra svarbus strateginis ir politinis veiksnys, galintis kurti naujas arba keisti esamas saugumo normas. Dėl šios priežasties būtina grįžti prie tarptautinių normų kilmės ir raidos klausimų, siekiant išsiaiškinti, ne tik technologijų reikšmę tarptautinių normų susiformavimui, tačiau ir normų formavimosi etapus bei svarbiausius jų formavimosi veiksnius.⁵⁶

Mintis apie grįžimą prie normų reikšmingai papildo Michael A. Levi ir Michael E. O'Hanlon tekste *The Future of Arms Control*⁵⁷. Jų teigimu, sistemingos daugiašalės pastangos kontroliuoti pavojingų technologijų ir su jomis susijusių ginklų kūrimą, gamybą ir naudojimą, vadovaujantis kylančiomis diskusijomis, būtinos kaip ir anksčiau, praėjusiame šimtmetyje. Pridedant, dabartinius ginklų kontrolės principus, pasak jų, reikia pakeisti, atsižvelgiant į esminius tarptautinės saugumo aplinkos pokyčius įvykusius nuo Šaltojo karo pabaigos, ypatingą dėmesį skiriant technologiniams pokyčiams, todėl Šaltojo karo geopolitinis mąstymas, taip pat turi būti paliktas nuošalyje. Autoriai prideda, kad ginklų kontrolės tikslai neturėtų būti kildinami tik per pavojingų technologijų kontrolę konkuruojančioms didžiosioms valstybėms – ginklų kontrolė turi užtikrinti siekį atimti labiausiai pavojingas technologijas iš grėsmę keliančių veikėjų, ypač teroristinių grupių ir ekstremistinių valstybių. Įvairios technologinės grėsmės, atsižvelgiant į jų pobūdį, gali atsidurti didžiųjų ir mažųjų valstybių bei teroristinių grupuočių rankose, taip sudarant galimybę keisti galios balansui. Išsakyti teiginiai leidžia teigti, kad technologijų tobulėjimas priverčia mus sugrįžti į diskusiją ne tik apie ginklų kontrolę, tačiau ir apie taisykles, kuriomis remiantis turi būti užtikrintas saugumas. Tai reiškia, kad turime kalbėti apie normas.

Marthos Finnemore ir Kathryn Sikkink teigimu, bendru sutarimu norma – standartinis tinkamas veikėjų su duota tapatybe elgesys. Dažniausiai normos yra skirstomos į du tipus – reguliacines, kurios nurodo ir konstruoja elgesį ir sudėtinės normos, kurios kuria naujus veikėjus, interesus arba veiksmų kategorijas. Normų tipai, nagrinėjant tyrimo atvejį, taip pat yra svarbūs – reguliacinės ar sudėtinės normos gali nurodyti, kokių tikslų siekiama – tyrimo atveju nagrinėjamas bandymas reguliuoti mirtinų autonominių ginklų panaudojimą, todėl veikėjams yra konstruojamas ir nurodomas elgesys. Tai iš esmės reiškia, kad normos sukuria naujas taisykles veiksmams, kuriais vadovaujasi veikėjai, todėl nagrinėjant tyrimo atvejį, teorinis pagrindas padės išsiaiškinti, kurie veikėjai siekia reguliuojančių normų, o kurie joms prieštarauja. Visgi, pasak autorių, kai kurie mokslininkai, dar išskiria nustatymo arba nurodančias normas, tačiau jos susilaukia nedaug dėmesio, todėl magistro darbe šie normų tipai nebus nagrinėjami.

Patrick Cottrell⁵⁸ papildo K. Sikkink ir M. Finnemore mintis apie normų tipus teigdamas, kad apskritai normos turi tiek reguliacinio, tiek konstitucinio pobūdžio vertę. Normos savo pobūdžiu

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Michael A. Levi, Michael E. O'Hanlon, *The Future of Arms Control*. Brookings Institution Press, 2004

⁵⁸ Patrick Cottrell, *The Evolution and Legitimacy of International Security Institutions*. Cambridge University Press, 2016

nukreipia ir reguliuoja elgesį, jos dažnai apriboja pasirinkimo ribas ir suvaržo veikėjų veiksmus. Jos taip pat gali uždrausti arba apriboti tam tikrą elgesį, kuris anksčiau buvo laikomas teisėtu ir plačiai paplitęs kaip praktika. Tai leidžia teigti, jog ginklų kontrolės klausimai ir tarptautinės normos yra glaudžiai susiję. Remiantis P. Cottrell, normos gali suteikti naują reikšmę svarbiais klausimais, kurti naują žodyną ir keisti veikėjų tapatybes, taip suteikiant daugiau teisėtumo savo veiksmams tarptautiniuose santykiuose. Tačiau, pasak Finnemore ir Sikkink, kalbant apie teisėtumą taip pat nereikia pamiršti kad santykiuose veikėjai nesielia bet kaip, kadangi normas sudaro tokie standartai kaip „tinkamas“ ar „deramas“ elgesys, o veikėjai bando standartais vadovautis. Dėl šios priežasties tyrime dėmesys bus skiriamas veikėjų reakcijoms į siekius įvesti naujus reguliacinius mechanizmus.

Martha Finnemore ir Kathryn Sikkink tekste pabrėžia, kad vidaus normos yra glaudžiai persidengusios su tarptautinėmis. Tai taip pat svarbu magistrinio darbo tyrimo kontekste. Naujos JAV politikos studijos rodo, kad yra daug panašumų tarp to, kaip veikia normos ir įstatymai šalies viduje ir kaip jos veikia tarptautiniu mastu.⁵⁹ Tai svarbu, nes tiriant valstybių bendradarbiavimo klausimus, tokiu būdu nurodoma, jog būtina žvelgti ne tik į tarptautinę sistemą bet ir į valstybių vidų – ten, iš kur normos gali kilti. Todėl konstruojant proceso atsekimo mechanizmą bus svarbu įtraukti ne tik tarptautinės sistemos veiksnius, tačiau ir pagrindinių veikėjų vidaus politikos sprendimus, strategijas. Be to, tarptautinė struktūra determinuota tarptautiniu idėjų dalinimuisi – tai parodo, kaip normos iš vidinių gali tapti plačiai pripažįstamomis. Iš čia kyla poreikis kalbėti apie normų formavimosi etapus.

Apibendrintai, Finnemore ir Sikkink aiškina, kad normos gali būti suprantamos per trijų lygių procesą. Pirmasis – „normos iškilimas“, antrasis apima platų normos pripažinimą, o trečiasis lygis apima internalizaciją. Pirmuose dviejuose lygiuose formuojasi kritinė masė reikšmingų valstybės veikėjų įsisavinančių normą – pirmajame lygyje normos propaguotojai stengiasi įtikinti kritinę valstybių masę priimti naujas normas. Jais, priklausomai nuo tiriamo atvejo, gali tapti lobistai, nevyriausybinių organizacijų, valstybių lyderiai ar kitos interesų grupės. Antrasis lygis – normos lyderių pastangos socializuoti kitas valstybes tapti normos pasekėjais. Normos lyderiais dažniausiai tampa valstybės. Galiausiai, trečiajame etape, normų kaskados pabaigoje atsiranda normos internalizacija – norma jau nebėra visuomenės debatų centre, nes sukuriamas bendras supratimas dėl veikėjų elgesio.⁶⁰ Todėl sprendžiant galvosūkį, kodėl sprendimų priėmimas Jungtinėse tautose stringa, taip pat bus svarbu įvertinti ir tai, kaip tyrimo procese atsispindėjo normos formavimosi etapai – kaip veikė normos propaguotojai, ar buvo susiformavusi kritinė masė valstybių, galinčių priimti naujas normas ir ar normos lyderiai dėjo pakankamas pastangas socializuoti kitas valstybes.

⁵⁹ Martha Finnemore, Kathryn Sikkink. *International norm dynamics and political change*. International organization 52.4 (1998), p. 887-917.

⁶⁰ Ten pat.

Visgi knygoje *Arms and Influence: U.S. Technology Innovations and the Evolution of International Security Norms* Jeffrey Lantis⁶¹ kritikuoja M. Finnemore ir K. Sikkink išsakytas mintis apie normas bei kartu ir papildo jų aprašytą 3 lygių normų gyvavimo modelį. Autoriaus teigimu, Finnemore ir Sikkink nepakankamai akcentuoja skirtingų kintamųjų svarbą normų kūrimuisi ir transformacijoms, o taip pat pamiršta ir tarptautinius režimus. Autorius knygoje pateikia požiūrį į tai, kaip technologiniai pokyčiai skatina vyriausybės elitus kurti politiką ir sąlygas, kurios vėliau virsta norminiais pokyčiais visame pasaulyje. Išnagrinėti empiriniai atvejai, tokie kaip branduolinių ginklų tobulinimas ir platinimas parodė kaip elito veikėjai siekė normos pakeitimų tiek šalies viduje, tiek tarptautiniu mastu. Nors autorius ir patvirtina Finnemore ir Sikkink tezę, jog vidinės normos dažnai persidengia su tarptautinėmis, jis taip pat remdamasis atvejais parodo, kaip technologiniai pokyčiai įtakoja socialinį elgesį per normas. Atsispiriant nuo šios teorinės prieigos, Lantis siūlo klausimus normų ir tarptautinių režimų egzistavimui ir plėtrai kelti iš elitų, nes pasak autoriaus, technologiniai pokyčiai skatina nacionalinę lyderystę (ypač Jungtinių Valstijų atveju) ir išaugusį norą svarstyti naujus požiūrius į tarptautines normas. Todėl tokia prieiga konstruojant priežastinių ryšių mechanizmą, skatins atkreipti didesnę dėmesį į normos lyderių paieškas.

Apie tai, kas gali pakeisti normas kalba ir Harald Muller su Carmen Wunderlich. Knygoje bandoma išsiaiškinti, koks yra technologijos santykis su tarptautiniais režimais. Autoriai pasitelkia atvejų studijas, daugiausia iš Amerikos perspektyvos, nes JAV dėl karinės galios ir lyderystės technologinėje srityje buvo daugybės pasaulio saugumo operacijų lyderė.⁶² Cituodami Martin Van Creveld, autoriai priduria, jog karas yra „visiškai pralenkiamas technologijomis ir valdomas jomis“. Technologinės naujovės, būtent dėl padidėjusio tikslumo, mirštamumo ir ginklų asortimento, dar labiau padidino karo destruktivumą, kurio kulminacija yra „mechanizuotos dvidešimtojo amžiaus konfliktų skerdynės.“ Iš to seka teiginys, kad technologinė pažanga ir saugumo normos žengia koja kojon. Harald Muller ir Carmen Wunderlich parodo normos ir technologijos yra tiesiogiai susijusios ir įtakoja viena kitą. Tai reiškia, kad tiek normos, tiek ir technologijos gali būti vienas kito veikimo, skatinimo ar slopinimo veiksnys. Nors per keletą šimtmečių technologiniai pokyčiai paprastai įvykdavo pirmiau, o tada pasikeisdavo normos, visi autorių tekste minėti atvejai yra pavyzdžiai, kaip normos pasikeitimas paskatino technologines naujoves, todėl galima teigti, jog tarp šių kintamųjų egzistuoja abipusis ryšys. Tai svarbu kalbant apie dirbtinio intelekto taikymą kariniams tikslams – būtent šie teoriniai svarstymai leidžia teigti, kad technologinė kaita yra vienas iš būtinų veiksnių tarptautinių normų ir režimų kaitai. Antra, ji leidžia teigti, kad technologiniai pokyčiai, kurie

⁶¹ Jeffrey S. Lantis, *Arms and Influence: U.S. Technology Innovations and the Evolution of International Security Norms*. Stanford Security Studies, 2016

⁶² Harald Muller, Carmen Wunderlich, *Norm Dynamics in Multilateral Arms Control : Interests, Conflicts, and Justice*, University of Georgia Press, 2013

nebūtinai sukuria žalą, tačiau yra planuojami taikyti arba jau taikomi pramonėje, gali būti pakankama priežastimi, jog pasikeistų ar susikurtų tarptautinė norma arba režimas.

Galiausiai, galima paminėti, kad kalbant apie normų ir technologijų santykį, autoriai pažymi, jog ypač antroje XX a. pusėje ginklų technologinė plėtra lydėjo griežtinant ir gilinant tarptautinę ginklų kontrolę, todėl šiandien daugelyje tarptautinių normų reglamentuojami ir draudžiami tam tikrų ginklų naudojimai ir laikymai, atsargų kaupimai, perdavimas, gamyba, sunaikinimas ir, retkarčiais, ginklų kūrimas. Šios normos atitinka tris pagrindines funkcijas: užkirsti kelią karui, sumažinti saugumo dilemą ir užtikrinti stabilumą tarp oponentų.⁶³ Krypstantis pasaulio žvilgsnis į karo technologijų pažangą ir mirtinų autonominių ginklų kūrimą rodo, kad nors tarptautinės normos suvaržė tam tikrų ginklų kaupimąsi, platinimą ir naudojimą, naujų ginklų kūrimas ir esamų karo technologijų modernizavimas tęsiasi, o tai kelia naujas saugumo dilemas, problemas stabilumui pasaulyje bei sukuria naujojo karo galimybę. Visgi, lieka neaišku, kas, kada ir koku būdu sukuria ryšį tarp normų, technologinių pokyčių ir elitų įtakos, nes nors ir tekste pažymima technologijų svarba, teigiama, kad didžiausias poveikis normoms ateina iš veikėjų politinės valios priimti sprendimus. Kartu autoriai pabrėžia, jog būtina kalbėti apie normas nuolat besivystančioms problemoms.⁶⁴ Viena iš jų – dirbtinis intelektas ir jo panaudojimas ginkluotei. Tai įrodo, jog mirtini autonominiai ginklai yra aktualus ir tinkamas objektas, siekiant kalbėti apie normų susiformavimą.

Visgi, technologines pastangas inicijuoja valstybės (*elitai*), jos sprendžia dėl karinių-technologinių naujovių naudojimo ir reaguoja į šiuos pokyčius, aiškinant juos esamų normų kontekste ir, jei reikia, pakeičiant normas, kad užtikrintų jų jėgą. Būtent todėl būtina kalbėti apie veikėjų bendradarbiavimą, nes nuo jų valios, o tuo pačiu motyvų ir interesų priklauso, ar pasikeičia tarptautinės normos, galinčios padėti priimti vienus ar kitus tarptautinius susitarimus ar sutartis, šio tyrimo atveju – reguliuojančius mirtinų autonominių ginklų kūrimąsi. Todėl sekančiame darbo skyriuje bus siekiama aptarti sąlygas, lemiančias veikėjų bendradarbiavimą mirtinų autonominių ginklų klausimu.

Atlikta teorinė analizė padeda įrodyti, kad technologijų kaita, taigi, tuo pačiu ir naujų technologijų taikymas kariniams tikslams, gali būti labai svarbiu veiksnium lemiančiu tarptautinių normų susiformavimą ir su jomis susijusių sprendimų priėmimą. Analizė išryškina, jog kalbant apie mirtinų autonominių ginklų reguliavimą iškyla veikėjams taisyklės diktuojančios reguliacinės normos, išryškėja tiek tarptautinės sistemos, tiek ir vidinės politikos kuriami veiksniai, lyderystės skatinimas. Šios teorinės prielaidos padės ištirti pasirinktą tyrimo atvejį. Tačiau tam, kad normos įsigalėtų ypatingai svarbu kalbėti apie bendradarbiavimą tarptautiniu lygmeniu ir tai, kas lemia bendradarbiavimo sėkmę. Į šį klausimą padeda atsakyti režimų teorijos, padedančios paaiškinti,

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Ten pat.

kokios sąlygos yra reikalingos bendradarbiavimui saugumo srityje ir kaip skirtingi veikėjai su skirtinga politine valia priimti sprendimus, gali sukurti bendradarbiavimą. Visgi, tyrimo atveju bus kalbama kodėl šalis nebendradarbiavo, todėl režimų teorijos prielaidos padės nustatyti, kokių veiksmų trūkumas, gali lemti valstybių negebėjimą susitarti.

4.2 Režimų teorija. Skirtingi požiūriai į bendradarbiavimą ir jų taikymas tyrimo kontekste

Režimų teorija tapo populiari dvidešimtajame amžiuje, suaktyvėjus bendradarbiavimui tarp valstybių ir kitų tarptautinių veikėjų, tokių kaip tarptautinės arba nevyriausybinės organizacijos. Režimo koncepcija pasiūlė tam tikras gaires, kurias sudarė bendros režimo nariams normos ir taisyklės (kurių teorinės koncepcijos ir sąsaja su technologijomis jau buvo aptartos praėjusiame darbo skyriuje), kurios leido susisteminti ir padaryti tarpvalstybinį bendradarbiavimą efektyvesnį, orientuotą į konkretaus rezultato siekimą.

1975 m. J. Ruggie pirmą kartą pasiūlė tarptautinių režimų apibrėžimą tarptautiniuose santykiuose. Režimą jis apibūdina kaip bendrų lūkesčių, taisyklių, elgesio principų ir finansinių įsipareigojimų visumą, dėl kurios sutaria valstybių grupė.⁶⁵ 1977 m. R. Keohane ir J. Nye pateikė savo sudėtingos tarpusavio priklausomybės teorinį rėmą kaip pagrindinę alternatyvą realizmui. Būtent tarptautiniai režimai buvo labai svarbūs jų požiūriui. Keohane ir Nye pabrėžė pliuralistinę perspektyvą skirtingose tarptautinėse srityse ir išryškino, jog galia gali būti sukaupta daugelyje skirtingų veikėjų, o nesutelkta kelių pagrindinių valstybių rankose. Tai patvirtina ir praeitame darbo skyriuje išsakytus teiginius apie normas ir technologijų poveikį – ne tik keičiasi galios svertai, tačiau pokyčiai veikia daugybę skirtingų veikėjų.

Per artimiausius keletą dešimtmečių tarptautinio režimo studijos tapo gana populiarios, apibūdindamos pokyčius konkrečiose srityse susijusiose su aplinka, finansavimu, žmogaus teisėmis, saugumu ir technologijomis, taip pat prekyba. Vėliau režimų apibrėžimas buvo papildytas S. Krasnerio, kuris apibūdino režimą *kaip įtvirtintų ir numanomų normų, principų, sprendimų priėmimo ir taisyklių visumą, kuri leidžia paversti valstybių lūkesčius viena kitos atžvilgiu į konkrečius santykius įvairiose srityse* – ekonominėje, politinėje ar karinėje.⁶⁶ Šis apibrėžimas nurodo, jog režimai, iš esmės apibrėžia bendradarbiavimą. Krasneris nurodo, kad principų, normų, taisyklių ir procedūrų hierarchija leidžia mums nustatyti tarptautinio režimo tapatybę ir režimo kaitos procesą. Dėl šios priežasties, vienu ar kitu principų ar normų pasikeitimą galime interpretuoti kaip ir

⁶⁵ Stewart R. Clegg, Mark Haugaard, (sud). *The Sage handbook of power*. Sage, 2009, p.559-562

⁶⁶ Shah M. Tarzi, *International regimes and international relations theory: Search for synthesis*. International studies 40.1 (2003), p. 23-39.

viso režimo pasikeitimą.⁶⁷ Svarbu pabrėžti ir tai, jog normos savo ruožtu padeda valdyti režimo narių elgesį, atitinkantį režimo principus, režimas taip pat turi taisykles, pagal kurias režimų normos konvertuojamos į konkrečias rekomendacijas. *Tai pagrindžia, kodėl kalbant apie normų formavimąsi būtina kalbėti ir apie tarptautinius režimus.*

Priklausomai nuo to, kuris komponentas – *galia, interesai arba žinojimas (tapatybė)* – yra dominuojantis viename ar kitame režime, išskiriamos trys pagrindinės teorinės minties mokyklos, kurios pasiūlo joms būdingus režimo aiškinimo modelius⁶⁸ – neorealizmas, kuriame kaip pagrindiniai kintamieji pabrėžiami galia ir galios santykiai tarp valstybių, neoliberalizmas, kuris kaip pagrindinį veiksni vertina interesų suvienijimą institucijų kontekste ir, galiausiai, konstruktyvistinis aiškinimas, kuris įveda valstybės tapatybės, vaidmenų, žinių, vertybių ir komunikacijos veiksnius, kurie, pasak teorijos, formuoja valstybių pasirinkimus ir elgesį. Šios mokyklos skiriasi ne tik per tai, kaip jos apibrėžia tarptautinį režimą, tačiau ir per tai, kaip jos paaiškina režimų atsiradimą, įsitvirtinimą ir žlugimą. Kiekviena teorija pateikia skirtingus paaiškinimus, kodėl kai kurie tarptautiniai režimai yra efektyvesni nei kiti, ir ar tarptautiniai režimai savarankiškai veikia valstybių elgesį. Šios mokyklos taip pat skiriasi dėl požiūrio į tarptautinių režimų pasekmes tarpvalstybiniais santykiams ir tarptautiniam bendradarbiavimui.⁶⁹

Vienas iš pagrindinių komponentų, kalbant apie režimų teorijas tai, jog jos yra pagrįstos idėja, kad tarptautinės institucijos ar režimai veikia valstybių ar kitų tarptautinių veikėjų elgesį. Jame daroma prielaida, kad bendradarbiavimas yra galimas net ir anarchinėje valstybių sistemoje, nes režimai pagal apibrėžimą yra tarptautinio bendradarbiavimo atvejai. Kalbant apie tarpvalstybinį bendradarbiavimą saugumo srityje, visos šios teorijos, neatsižvelgiant į jų ontologinius skirtumus, pasirenkant skirtingas aiškinimo mokyklas, nurodo valstybių motyvus, vertybes ir interesus, kurie potencialiai gali sukurti ir skatinti tarpvalstybinį ar tarpinstitucinį bendradarbiavimą.⁷⁰ Todėl galima teigti, jog visų pirmiausia, režimų teorijos turėtų būti suvokiamos kaip tam tikra reakcija į bendradarbiavimo paieškas ir siekį taikiai spręsti saugumo problemas. Siekis potencialiai reguliuoti arba uždrausti autonominių ginklų naudojimą kariniams tikslams Jungtinių Tautų lygmenyje, yra tinkamas pavyzdys, kuriame tarptautiniu ir tarpinstituciniu lygmeniu galima pamatyti įvairių veikėjų veiksmus, kurie gali sukurti ir skatinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Visgi, kliūtys reguliavimo įteisinimui mums leidžia teigti, kad bendradarbiavimas vis dar nėra suvokiamas kaip savaime suprantamas konkuruojančių valstybių santykių scenarijus⁷¹. Todėl, analizuojant bendradarbiavimą,

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Stewart Clegg, Mark Haugaard, ten pat.

⁶⁹ Tarzi, Shah M., ten pat.

⁷⁰ Nik Hynek, *Regime theory as IR theory: Reflection on three waves of 'isms'*. Central European Journal of International & Security Studies 11.1 (2017).

⁷¹ Agnija Tumkevič, *Tarptautinio bendradarbiavimo ir konflikto potencialas tarptautinėje erdvėje: daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga per ELABa – Nacionalinė Lietuvos Akademine Elektroninė Biblioteka, 2019, p. 20-23

svarbu įvertinti, kokios sąlygos ir motyvai, kurie galėtų padėti mažinti konfrontaciją, egzistuoja arba yra aktualūs tarpvalstybiniais santykiams sprendžiant mirtinų autonominių ginklų klausimą Jungtinėse Tautose. Tai bus siekiama įgyvendinti, visų pirma, paaiškinant režimų atsiradimą, įsitvirtinimą ir žlugimą per trijų skirtingų teorinių mokyklų perspektyvas.

4.2.1 Neorealistinis požiūris

Pirmoji režimų teorijos mokykla – neorealizmas, akcentuojantis galios elementą, abejoja tarptautinių režimų efektyvumu užtikrinant nacionalinį ir tarptautinį saugumą. Pradedant klasikinio realizmo argumentais, valstybių bendradarbiavimas buvo matomas kaip komplikuotas reiškinys anarchinės sistemos ir galios kaupimo sąlygomis.⁷² Siekdamas saugumo, jos priverstos išlaikyti galių balansą, kuris yra būtina jų išlikimo sąlyga.⁷³ Todėl galima teigti, kad vienas iš pagrindinių neorealistų argumentų yra tas, jog valstybės bendradarbiaus ir laikysis tarptautinių normų tik siekdamas absoliučios ir santykinės galios. Visgi, kova dėl galios taip pat trukdo bendradarbiauti per tarptautines institucijas. Dėl šios priežasties neorealizmas pradeda abejoti tarptautinių režimų veiksmingumu. Tai gali tapti vienu iš paaiškinimų, nurodančių, kodėl valstybės nebendradarbiavo mirtinų autonominių ginklų klausimu Jungtinių Tautų lygmenyje. Tai reiškia, kad atliekant proceso sekimo analizę bus reikalinga identifikuoti, ar procese iškyla valstybių konkurencijos argumentai.

Konkurencijos aplinkybėmis tarptautiniai režimai turi mažai įtakos valstybių elgesiui. Valstybės elgesys priklauso nuo to, kurie veiksmai geriausiai atitinka nustatytus valstybės saugumo interesus.⁷⁴ Taigi galima suprasti, jog režimai kyla ir vystosi reaguojant į gyvybinį valstybių galios siekį, todėl tarptautiniai režimai paprastai atspindi nacionalinius saugumo apskaičiavimus ir valstybių išsipareigojimus, nes kiekviena šalis siekia kuo labiau padidinti savo interesus ir galią anarchiškoje tarptautinėje aplinkoje.⁷⁵ Tokioje situacijoje įsitvirtina tarpusavio priklausomybė tam tikrose srityse, taip pat tokioje aplinkoje nėra aiškos informacijos perdavimo sistemos. Tai tik dar labiau paskatina valstybes veikti savarankiškai.

Nagrinėjant mirtinų autonominių ginklų reguliavimo atvejį Jungtinėse Tautose, būtina pripažinti, kad, išskyrus valstybes, yra ir kitų tarptautinių veikėjų, kurie bendradarbiauja tarpusavyje, tačiau tai neturi nieko bendro su galios balanso kūrimu.⁷⁶ Todėl nagrinėjant Jungtinių Tautų atvejį, nevalstybiniai veikėjai ir jų veiksmai nebus reikšmingai analizuojami apie bendradarbiavimą, tačiau

⁷² Ten pat.

⁷³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill, 1979.

⁷⁴ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981

⁷⁵ Jack Donnelly, *International Human Rights: A Regime Analysis*, International Organization, vol. 40, no. 3, 1986, p. 601-602.

⁷⁶ Tumkevič, p. 20

bus reikalinga įvertinti jų reikšmę normos formavimosi procese. Galima pridurti, jog bendradarbiavimas, anot K. Waltzo, gali pasiūlyti tik sąlyginę naudą, nes ja dalijasi visos bendradarbiaujančios valstybės, kurios ateityje iš partnerių gali tapti priešininkėmis. Visgi, kaip ir nurodo režimo apibrėžimas, veikėjai netgi anarchiškoje sistemoje, bendradarbiauja. Kodėl tai vyksta ir kas tai lemia?

Galima pradėti nuo to, jog valstybės gali pradėti bendradarbiauti dėl nežinomybės ir nepasitikėjimo.⁷⁷ Veikėjai niekada negali būti visiškai užtikrinti kitų veikėjų, norinčių jiems pakenkti karine prasme, veiksmais ar motyvais, intencijomis, o taip pat, bandydami įsijausti į priešininkų stovyklos vaidmenį išaugina klaidos riziką. Būtent neužtikrintumo ir nežinomybės veiksniai gali paskatinti valstybes tarpusavyje ieškoti bendrų vertybių ir tikslų, siekiant kovoti su grėsmėmis, o taip pat ir didinti savo galią. Tai ateina ir iš argumento, teigiančio, kad neorealistai palaiko idėją, jog valstybė gali turėti lyginamąjį pranašumą. Nepaisant to, tai valstybėms netrukdo bendradarbiauti tol, kol jos neleidžia viena kitai gauti daugiau galios ir išteklių.⁷⁸ Ir nors, pavyzdžiui, Joseph Grieco užsienio politikos tikslą laiko maksimalia galia, tik galia, pasak jo, nėra galutinis taškas. Grieco nusako, jog tai režimai galų gale tampa priemone, kuria valstybės gali sukurti subalansuotą galios pasiskirstymą, t.y. nusverti hegemono dominavimą.⁷⁹ Kadangi valstybės yra racionalios, jos suvokia bendradarbiavimo suteikiamą naudą – grėsmės eliminavimą arba jos sumažinimą, todėl ir bendradarbiauja. Kitaip tariant, režimas tampa balansavimo priemone, kuri leidžia atsverti hegemono arba valstybių grupės dominavimą. Valstybių bendradarbiavimo pavyzdžiais čia gali tapti koalicijos, aljansai, sąjungos ar kitos jungtinės valstybių bendradarbiavimo formos, siekiant saugumo ir galios. Mirtinų autonominių ginklų reguliavimo atveju, žvelgiant iš neorealizmo perspektyvos, tuomet, galima daryti išvadą, jog tarptautiniai režimai turi mažai įtakos ir veikėjai elgiasi taip, kad jų veiksmai geriausiai atitiktų nustatytus saugumo interesus. Visgi bendradarbiavimas įmanomas įvairių sąjungų forma, siekiant galios pasiskirstymo, o kartu ir atsverti priešininkų grėsmę, kartu pasiruošiant galimam puolimui, nes nežinomybė dėl priešininko veiksmų sukuria tam palankias sąlygas. Išryškėjus interesų veiksmui, teorijos kritikai remiasi į neoliberalųjį požiūrį, kuris bus aptariamas sekančiame darbo poskyryje.

⁷⁷ Ken Booth, Nicholas Wheeler, *Uncertainty*, Security Studies. Routledge, 2008, p. 157-174.

⁷⁸ Steven Lamy, *Contemporary Mainstream Approaches Neo-Realism and Neo-Liberalism*. The Globalization of World Politics, New York: Oxford University Press, p. 205-220

⁷⁹ Vaughn A. Shannon, *Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation*, International Studies Quarterly, vol. 44, no. 2 (June) 2000, p. 293.

4.2.2 Neoliberalus požiūris

Neoliberalizmo mokyklos atstovai, priešingai nei neorealizmo atstovai, išskiria ne galios, o intereso veiksnį, kuris skatina valstybių bendradarbiavimą, o kartu yra ir skatinamoji tarptautinių režimų susikūrimo jėga. Ernst Haas pažymi, kad neoliberalai režimus vertina kaip tokius, kurie yra įsteigti spręsti problemas, kurias galima įveikti tik bendradarbiaujant, o jų pavyzdžiai gali būti įvairios problemos – nuo ginklų kontrolės iki taršos mažinimo klausimų.⁸⁰ Todėl neoliberalūs institucionalistai laikosi nuomonės, kad normos ir režimai, yra instrumentai, padedantys į save orientuotoms šalims bendradarbiauti, kad jos kolektyviai pasiektų optimalius rezultatus. Net jei veiksniai, dėl kurių atsiranda norma, tampa neveiksmingi, normos ir režimai ir toliau išlieka kaip veiksmingos ir atsparios, valstybių elgesį formuojančių institucijų, išraiškos. Liberalus požiūris pabrėžia bendradarbiavimo ir pasitikėjimo būtinybę. Jų svarbą patvirtina kalinio dilema ir žaidimo teorija, kurios gali paaiškinti akivaizdžiai neracionalų valstybių elgesį anarchiniame pasaulyje. Būtent ji parodo, jog valstybės remdamosis skaičiavimais, o taip pat ir pasitikėjimu, visada laimės daugiau, nei nepasitikėdamos viena kita. Iš to seka teiginys, kad bendradarbiavimas prasideda tada, kai egzistuoja tarptautinių veikėjų suvokimas, jog jų interesai yra priešaringi ir gali paskatinti konfliktą. Kitaip tariant, bendradarbiavimas turėtų būti suvokiamas kaip reakcija į esamą arba potencialų konfliktą, kaip priemonė jo išvengti, suderinti priešaringus interesus nemažinant tarpusavio saugumo. Atitinkamai tarptautiniai režimai yra formuojami remiantis bendrais interesais ir padeda juos reglamentuoti bei siekti juos įgyvendinti.⁸¹

Apskritai šis konkretus aiškinimas teigia, kad režimai ir institucijos yra savarankiškai svarbios kaip valstybės elgesį ribojanti jėga, o režimai padeda valstybėms veiksmingai siekti interesų. Ilgainiui teigiama, kad institucionalizuoti santykiai, į kuriuos įtraukiami tarptautiniai režimai, keičia atspirkimo matricą, skatindami laikytis normų taisyklių. Normų pažeidimo išlaidos, ilgainiui, tampa didesnės už naudą, nes prarandama reputacija ir patikimumas. Tai suvokdamos šalys bendradarbiauja.⁸² Teorijos kritikai įžvelgia, jog liberalus institucionalizmas ignoruoja idėjų ir tapatybių svarbą tarptautiniams režimams, o iš čia kyla konstruktyvistinis požiūris, kuris ir bus aptariamas toliau.

⁸⁰ Ernst Haas, *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*. California: Berkeley, 1990

⁸¹ Tumkevič, p. 24

⁸² Oran Young, „Regime Dynamics: The Rise and Fall of International Regimes“, Kn. Stephen Krasner (sud.), *International Regimes*, 1983, p. 93-113.

4.2.3 Konstruktyvistinis požiūris

Konstruktyvistai teigia, kad tiek galios, tiek intereso suvokimas yra nulemtas veikėjų vertybių, turimų įsitikinimų ir žinojimo. Viena iš svarbiausių konstruktyvistinės arba teorijoje kitaip apibrėžiamos kaip *kognityviosios teorijos* išvalga yra ta, kad bendradarbiavimas negali būti visiškai paašškintas neatsižvelgiant į ideologiją, veikėjų vertybes, įsitikinimus, kuriuos jie turi, jų nuomonę apie tarpusavio priklausomybę ir į turimas žinias apie tai, kaip jie gali įgyvendinti konkrečius tikslus.

Teorija pasiūlo 4 prieigas, į kurias būtina atkreipti dėmesį, siekiant suprasti tarptautinio bendradarbiavimo kilmę ir vystymąsi – tarptautinės bendruomenės prieiga, teigianti, kad režimams svarbią įtaką daro taisyklėmis grįsta tarptautinė bendruomenė, komunikacinė prieiga tirianti komunikacijos reikšmę, istorinė-dialektinė prieiga, iškelianti ontologijos svarbą, o kaip svarbiausia iškeliamą tapatybės prieiga. Čia tapatybė suvokiama kaip konkretus supratimas ir lūkesčiai apie save. Tapatybė padeda formuoti racionalų pasirinkimą, kurį naudos siekiantys veikėjai, atlieka, o taip pat ir daro įtaką tarptautinės politikos normatyviniams modeliams.⁸³

Nors struktūrinės, žaidimo teorijos ir funkcinės teorijos daro prielaidą, kad bendradarbiavimas vyksta tam tikroje srityje, kognityvistai nurodo, kad problemos sritys niekada nėra paprastos – jos kompleksiškos. Todėl pažinimo metodai yra ypač svarbūs aiškinant režimo taisyklių turinį ir kodėl jie ima vystytis.⁸⁴ Valstybių elgesys, pasak kognityvistų, priklauso nuo kolektyvinių reikšmių, normų ir vertybių, kurios leidžia tarptautinių santykių veikėjams formuoti bendrą identitetą. Būtent kolektyvinis identitetas nulemia saugumo aplinką.⁸⁵ Todėl valstybės, kurias vienija bendros vertybės, pasitikėjimas ir tapatybė, bus linkusios bendradarbiauti. A. Tumkevič teigimu, konstruktyvistinė perspektyva, aiškinanti valstybių bendradarbiavimą, kelia dvi būtinas bendradarbiavimo sąlygas: a) turi būti struktūra, leidžianti tarpvalstybinį bendradarbiavimą; b) turi būti veikėjai, kurie renkasi bendradarbiavimą kaip tarpusavio konkuravimo alternatyvą.⁸⁶ Todėl jeigu kalbėtume apie valstybių nebendradarbiavimą, remiantis konstruktyvistine (*kognityvistine*) bendrų vertybių, pasitikėjimo ir tapatybės stoka, gali lemti, jog valstybės nebendradarbiauja.

⁸³ Shah Tarzi, *International regimes and international relations theory: Search for synthesis*, International studies 40.1 (2003), p. 23-39.

⁸⁴ Alexander Wendt, Raymond Duvall, „Institutions and International Order“, Kn. Ernst-Otto Zempel and James N. Rosenau, (sud.) *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to the World Politics for the 1990s* (1989), cited in Hasenclever et al., *Theories of International Regimes*, p. 158.

⁸⁵ Alexander Wendt, *Anarchy Is What States Make Of It: The Social Construction Of Power Politics*. International Organization, 1992, 46(2), p. 391–425.

⁸⁶ A. Tumkevič, p.26

4.2.4 Teorinės dalies apibendrinimas. Požiūrio pasirinkimas tyrimo atvejui

Apžvelgta teorinė literatūra išryškina skirtingus normų tipus, kurie nagrinėjant tyrimo atvejį yra svarbūs – normos tipas nurodo, kokių tikslų siekiama – tyrimo atveju nagrinėjamas bandymas reguliuoti mirtinų autonominių ginklų panaudojimą, todėl veikėjams yra konstruojamas ir nurodomas elgesys. Todėl pirmas veiksnys, į kurį procese reikės atkreipti dėmesį yra **veikėjų reakcijos į siekius įvesti naujus reguliacinius mechanizmus**. Antra, teorija išryškina ir tai, kad vidaus normos yra glaudžiai persidengusios su tarptautinėmis. Tai nurodo, kad į proceso aiškinimą turės būti įtraukti ir valstybių vidaus politikos veiksniai, todėl antras svarbus veiksnys – **vidaus politikos reikšmė**. Trečia, išskyrus tris normų susiformavimo etapus, bus galima įvertinti ir tai, kaip mirtinų autonominių ginklų reguliavimo procese atsispindėjo normos formavimosi etapai – *kaip veikė normos propaguotojai, ar buvo susiformavusi kritinė masė valstybių, galinčių priimti naujas normas ir ar normos lyderiai dėjo pakankamas pastangas socializuoti kitas valstybes*. Todėl trečias veiksnys į kurį bus gilinamasi – **normos formavimosi procesas**. Teorinis pagrindas taip pat padeda pagrįsti technologijų ir normų ryšį, kas leidžia pagrįsti prielaidas, kad technologinė pažanga daro įtaką normos susiformavimui, kas pagrindžia ir pasirinkto atvejo tinkamumą. Visgi, normos formavimosi procese svarbus ir bendradarbiavimo veiksnys, kurį padeda apžvelgti režimų teorijos.

Apžvelgtos teorinės prielaidos rodo, kad kiekviena režimų teorija papildydavo anksčiau dominavusios teorijos teorinį ir empirinį lauką įtraukdama naujus kintamuosius. Kalbant apie tarpvalstybinį bendradarbiavimą saugumo srityje, apžvelgtos (neo)realistinė, (neo)liberali ir konstruktyvistinė (kognityvistinė) teorijos nurodo skirtingus valstybių motyvus, vertybes ir interesus, kurie potencialiai skatina bendradarbiavimą, o kartu ir išryškina kintamuosius, dėl kurių trūkumo bendradarbiavimas neegzistuoja. Kuri iš apžvelgtų teorijų labiausiai tinkama aiškinti pasirinktą tyrimo atvejį?

Siekiant tai išsiaiškinti, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog mirtinų autonominių ginklų kontekste, o konkrečiau, grėsmių ir naudos vertinime išryškėja tai, jog vieni svarbiausių argumentų, vertinant tokią ginkluotę – karinės lyderystės ir galios argumentai. Galima pastebėti, jog karinės lyderystės ir galios argumentai iškelia ne tik saugumo dilemos problemą, tačiau ir karinės konkurencijos, o kartu ir gynybos klausimus. Tai leidžia teigti, jog **(neo)realistinė teorija**, kaip pagrindinį interesą išskirdama galią, kalbant apie bendradarbiavimą, galėtų būti tinkama paaiškinti tyrimo atvejui. (Neo)liberali ir konstruktyvistinė (*kognityvistinė*) prieigos nėra tinkamos tyrimo aiškinimui dėl keleto priežasčių.

Kaip jau minėta, (neo)liberali prieiga teigia, kad egzistuojant bendriems valstybių interesams kyla bendradarbiavimas, o režimai ir institucijos tampa svarbūs kaip valstybės elgesį ribojanti jėga. Visgi, greta egzistuojant ir valstybių konkurencijai ((neo)realistinė prieiga), kas reiškia, jog bendri

interesai neegzistuoja, bendrų interesų veiksnys tampa nebereikalingas. Konstruktyvistinė prieiga pasirinkta kaip netinkama, nes bendrų vertybių, pasitikėjimo ir tapatybės kintamieji kintamieji iš dalies persidengia su vidaus politikos įvykiais, kurie galėjo būti svarbūs procesui, o tai jau buvo išskirta pasitelkiant normų formavimosi teorines prielaidas. Taip pat šie kintamieji referuoja į kiekvienos mirtinų autonominių ginklų reguliavimo procese dalyvaujančios valstybės tapatybės vertinimą, o tai nėra šio darbo šio darbo tikslas.

Apibrėžta tyrimo metodologija, aprašytas tyrimo problema ir teorinis pagrindas, leidžia pradėti pasirinkto atvejo tyrimą atliekant proceso sekimo analizės metodą, siekiant išsiaiškinti priežastis, lėmusias tai, jog valstybės nesugebėjo susitarti dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo Jungtinėse Tautose. Šios darbo dalys, atlikus empirinę duomenų analizę, leis tinkamai suformuoti priežastinį mechanizmą, aiškinantį tiriamo įvykio pasekmes.

5 Magistrinio darbo tyrimas

5.1 Tyrimo laikotarpio apibrėžimas: įvykio rezultatas ir proceso kilmė

Tam, kad būtų galima apibrėžti mechanizmą, lėmusį tai, jog nebuvo susitarta dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo, būtina nustatyti tiriamo atvejo laikotarpį. Tai bus įgyvendinama aprašant tyrimo rezultatą ir tyrimo pradžios tašką.

Klausimas buvo nagrinėjamas Jungtinių Tautų Konvencinių ginklų konvencijos formate (CCW). Konvenciją sudaro penki atskiri protokolai, reguliuojantys konvencinių ginklų panaudojimą.⁸⁷ Konvencijai iš viso priklauso 125 šalys, įskaitant visas penkias nuolatinės JT Saugumo Tarybos nares – JAV, Kiniją, Prancūziją, Rusiją ir Jungtinę Karalystę. CCW susitikimai yra atviri visoms valstybėms, JT agentūroms, Tarptautiniam Raudonojo Kryžiaus komitetui (ICRC) ir kitoms registruotoms nevyriausybinėms organizacijoms, įskaitant tokias kampanijas, kaip „Stop killer robots“, siekiančias mirtinų autonominių ginklų draudimo. Būtent todėl klausimo nagrinėjimas šiame formate tampa būtinybe, jeigu siekiama ne tik institucionalizuotai įtvirtinti reguliacinę normą, bet ir bandoma socializuoti valstybes naujos normos kūrimuisi – tarptautinis formatas, įtraukiantis visas suinteresuotas grupes tam yra tinkamas. Kartu šiame darbo poskyryje bus aprašytas ir procesas, lėmęs klausimo iškėlimą į oficialią Jungtinių Tautų darbotvarkę. Tai bus atliekama todėl, kad šiame etape gali išryškėti priežastys, lėmusios normos formavimosi užuomazgas, o kartu ir

⁸⁷ Jungtinių Tautų Konvencinių ginklų konvencijos (CCW) informacinis puslapis, [https://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/4F0DEF093B4860B4C1257180004B1B30?OpenDocument](https://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/4F0DEF093B4860B4C1257180004B1B30?OpenDocument) [Žiūrėta 2019-05-01]

pagrindiniai veikėjai, padėję išskirti klausimą į oficialią darbotvarkę – normų lyderiai ir propaguotojai.

Tam, kad būtų galima įgyvendinti šiuo uždavinius, sekančiame darbo poskyryje, bus aprašomas proceso pabaigos (rezultato) ir proceso pradžios procesas – taip bus nustatomas tyrimo laikotarpis ir pradėtos išgryninti priežastys, lėmusios tiriamo atvejo rezultatą.

5.1.1 Proceso rezultato apibrėžimas

Siekiant sukonstruoti priežastinį mechanizmą, paaiškinantį, kodėl svarstant mirtinų autonominių ginklų klausimą valstybės nesusitarė, būtina apibrėžti nagrinėjimo proceso rezultatą (t.y. pasekmę), pagrindinius jame dalyvavusius veikėjus ir jų veiksmus.

2018 m. balandžio 9-13 ir rugpjūčio 27-31 dienomis 88 valstybės, dalyvavusios šeštojoje CCW (*angl. Convention of Conventional Weapons, CCW*) sesijoje dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų, siekė ne tik išgryninti mirtinų autonominių ginklų apibrėžimus ar prieiti susitarimo dėl žmogiškosios kontrolės, tačiau svarstė ir galimas ginklų reguliavimo priemones.⁸⁸ Visgi, valstybės nesusitarė dėl geriausio būdo šiam tikslui pasiekti, o tiksliau nesugebėjo susitarti dėl galimų reguliacinių ginkluotės mechanizmų. CCW valstybės bandė susitarti dėl kai kurių valstybių raginimo priimti teisiškai privalomą dokumentą ar politinę deklaraciją mirtinų autonominių ginklų reguliavimo klausimu. Sprendimų priėmimas, taikomas CCW formate, vykdomas konsensuso principu. Tai reiškia, kad vienos valstybės prieštaravimas nulemia viso proceso eigą, todėl užteko vieno neigiamo pasisakymo, kad susitarimas nebūtų pasiektas. Nors sesija buvo baigta šeštadienį, 2018 m. rugsėjo 1 d., po to, kai šalys galutinai susitarė dėl derybų ataskaitos ir diskusijų tęsimo ateityje, norimi rezultatai nebuvo pasiekti. Kodėl?

Kai kurios susitikimo valstybės, po 5 metų diskusijų dėl mirtinų autonominių ginklų, neoficialiai prasidėjusių dar 2013, ragino sudaryti draudimo sutartį, įskaitant tokias valstybes kaip Pakistanas,⁸⁹ o Brazilija⁹⁰ ir rekomendavo naują CCW įgaliojimą derėtis dėl teisiškai įpareigojančios priemonės, kuria būtų užtikrinta prasminga žmogaus kontrolė ginklų sistemų funkcijoms. Kai kurios valstybės pasiūlė CCW sutelkti dėmesį į būsimus svarstymus dėl kitų priemonių, pvz., politinės

⁸⁸ 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijos ataskaita dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų, p.3
<<https://undocs.org/en/CCW/GGE.1/2018/3>> [Žiūrėta 2019-04-20]

⁸⁹ Pakistano pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje,
<http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_Pakistan.pdf>
[Žiūrėta 2019-04-20]

⁹⁰ Brazilijos pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje,
<http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/27August_Brazil.pdf>
[Žiūrėta 2019-04-20]

deklaracijos, kurią pasiūlė Prancūzija ir Vokietija⁹¹, kad būtų apibrėžti tokie principai kaip žmogaus kontrolės būtinybė jėgos naudojimui ir žmogaus atskaitomybė. Galiausiai, keletas valstybių teigė, kad derybos dėl mirtinų autonominių ginklų turėtų būti tęsiamos, tačiau griežtai prieštarauja bet kokiam darbui, kuriuo siekiama naujos sutarties, politinės deklaracijos ar bet kokių kitų naujų priemonių šiems mirtinų autonominių ginklų problemai spręsti, kas ir nulėmė bet kokio naujo dokumento svarstymą neįmanomu. Šios valstybės buvo Australija, Izraelis, Rusija, Pietų Korėja ir Jungtinės Valstijos,⁹² kurios jau pakartotinai išreiškė norą apsvarstyti ne autonominės ginkluotės žalą, bet galimą mirtinų autonominių ginklų sistemų naudą, jų vystymą, kūrimą ir naudojimą. Kadangi šių valstybių neigiamos pozicijos buvo lemiamos susitarimui dėl galimų reguliacinių mechanizmų įvedimo, o kartu ir dėl instrumentų, galinčių sukurti reguliacines normas, svarbu pasigilinti į priežastis, lėmusias tokį rezultatą.

Šiam atvejui nagrinėti pasirinkta JAV, kaip viena iš valstybių, labiausiai investuojančių į dirbtinį intelektą, nepritarusių galimiems naujiems ribojimams. Šalis taip pat pasirinkta todėl, kad gali būti vertinama kaip viena svarbiausių proceso šalių dėl nuolatinės narės statuso Saugumo Taryboje. JAV pozicija Jungtinėse Tautose iš esmės sutapo su Valstybės departamento oficialiai išreikšta pozicija dėl mirtinų autonominių ginklų. Interviu „The Washington Times“⁹³ JAV Valstybės departamento atstovai teigė, kad „ginklų sistemų autonomijos klausimai yra sudėtingi ir reikalingas tolesnis esminis dialogas.“ JAV prezidento Donaldo Trumpo administracijos pareigūnai teigė, kad „prieštaraus bet kokiems mirtinų autonominių ginklų sistemų apribojimams, nes atrodo, greitai metu tokios taisyklės netaps visuotinėmis.“ Ši pozicija atrodo pagrįsta ir logiška, remiantis tuo, jog dar 2017 m. balandį JAV Gynybos departamentas pradėjo projektą „Maven“⁹⁴, kuriuo siekiama dirbtinį intelektą panaudoti kariniams tikslams. Pagrindinis projekto tikslas ir yra susijęs su autonomiškumo didinimu – siekiama kurti sistemas, galinčias autonomiškai skirti objektus iš judančių ar nejudančių vaizdų, įskaitant ir ginkluotėje.

Dar anksčiau aptartos JAV investicijos į dirbtinį intelektą, elito išreikštos pozicijos ir jų sutapimas su tarptautinėse organizacijose išreikštomis pozicijomis rodo, kad didelę įtaką šalių balsavimui ir išreikštai pozicijai jau turėjo suformuota valstybės pozicija – vidinė norma. Tai

⁹¹ Jungtinė Vokietijos ir Prancūzijos pozicija 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje, <http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_France-and-Germany.pdf> [Žiūrėta 2019-04-20]

⁹² JAV pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje, <http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_US.pdf> [Žiūrėta 2019-04-23]

⁹³ Washington Times, 'Slaughterbots': U.S., Russia lead fight to block 'killer robots' ban <<https://www.washingtontimes.com/news/2018/aug/29/ban-killer-robots-drones-fought-us-russia/>> [Žiūrėta 2019-04-23]

⁹⁴ JAV gynybos ministerija, *Project Maven to Deploy Computer Algorithms to War Zone by Year's End*. <<https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1254719/project-maven-to-deploy-computer-algorithms-to-war-zone-by-years-end/>> [Žiūrėta 2019-04-23]

galima patvirtinti pagrindžiant neorealistinėmis teorinėmis prielaidomis, aiškinant, jog tai buvo reakcija į gyvybinį valstybių galios siekį, atspindintį nacionalinius saugumo apskaičiavimus ir valstybės įsipareigojimus. Suformuotos valstybės pozicijos pakeisti yra beveik neįmanoma, nebent, kaip teigiama JAV kalboje, keičiasi ir pačios valstybės pozicija atitinkamu probleminiu klausimu.⁹⁵ Kartu susiklosčiusi situacija parodo, kad konsensuso balsavimo principas nepadedą formuotis naujoms normoms, o veikiausiai jas stabdo – galbūt neegzistuojant šiam principui bendram susitarimui, paskatintam svaraui valstybių skaičiaus, susiformuoti būtų lengviau.

Kaip pažymi institutas „Future of Life“,⁹⁶ nagrinėjantis mirtinų autonominių ginklų klausimus, CCW formatas nėra vienintelis Jungtinėse Tautose, galintis priimti teisiškai privalomą tarptautinę sutartį. Instituto teigimu, anksčiau CCW buvo pavesta uždrausti priešpėstines minas, šaudmenų kekes ir branduolinius ginklus, tačiau kiekvienu atveju, kadangi CCW reikalauja visų dalyvaujančių šalių sutarimo, valstybės niekada negalėjo uždrausti minėtų ginklų. Vietoj to, skatinamos didėjančio visuomenės spaudimo, suinteresuotos šalys kreipėsi į kitas JT institucijas ir galiausiai nustatė sutartis, kurios uždraudė vieną ar kitą iš minėtų ginklų. Tačiau net ir tuomet šios pastangos pavyko tik dėl partnerystės tarp panašių pažiūrų šalių, JT agentūrų, Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto ir specialiųjų nevyriausybinų organizacijų koalicijų. Tai patvirtina, jog tik **tada, kai susiformuoja tarptautinė norma, galima kalbėti apie tam tikras bendradarbiavimo užuomazgas ir vieno ar kito sprendimo priėmimą**. Būtent tai leidžia teigti, jog sprendimas dėl mirtinų autonominių ginklų nebuvo priimtas todėl, kad normos formavimasis proceso eigoje nepavyko. Dėl šios priežasties, sekant procesą, bus bandoma identifikuoti priežastis, lėmusias valstybių nesusitarimą, tai yra, kas neleido susiformuoti reguliuojančiai normai.

5.1.2 Proceso pradžios taškas

Kaip jau minėta, Jungtinėse Tautose nagrinėtu mirtinų autonominių ginklų klausimu, galima nustatyti ir aprašyti proceso pradžios tašką, kadangi procesas turi aiškius rėmus. Proceso pradžios taško nustatymas padės identifikuoti tyrimo laikotarpį ir apibrėš, ties kuriuo tašku bus būtina sustabdyti proceso sekimą. Kaip ir aprašant proceso rezultatą, kartu bus bandoma ieškoti įvykių, galimai turėjusių įtakos normos nesusiformavimui dar pačiame proceso pradžios taške.

2013 m. gegužės 30 d. Ženevoje, Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryboje, šalys pirmą kartą diskutavo apie tai, ką daryti dėl visiškai savarankiškų robotinių ginklų, kitaip dar vadinamų mirtinais

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Future of Life, *Handful of Countries – Including the US and Russia – Hammer Discussions to Ban Killer Robots at UN*. <<https://futureoflife.org/2018/11/26/handful-of-countries-including-the-us-and-russia-hammer-discussions-to-ban-killer-robots-at-un/>> [Žiūrėta: 2019-04-27]

autonominiais ginklais. Taryboje pristatyta JT Specialiojo pranešėjo Christof Heyns ataskaita.⁹⁷ Ataskaitoje raginama valstybes priimti įstatymus dėl mirtinų autonominių robotų reguliavimo, taip pripažįstant įsipareigojimą laikytis tarptautinės humanitarinės teisės ir tarptautinės žmogaus teisių teisės visose su robotų ginklais susijusioje veiklose ir įdiegti bei įgyvendinti griežtus procesus, kad būtų užtikrintas atitikimas tarptautinei humanitarinei teisei (THT) visais ginkluotės plėtros etapais. Tai turėtų būti daroma vienašališkai ir per daugiašalius forumus. Susitikime dalyvavo 20 šalių, visos šalys pritarė problemos aktualumui ir keliamai ginkluotės grėsmei. Susitikime dalyvavo Alžyras, Argentina, Austrija, Brazilija, Kinija, Kuba, Egiptas, Prancūzija, Vokietija, Indonezija, Iranas, Meksika, Marokas, Pakistanas, Rusija, Siera Leonė, Švedija, Šveicarija, Jungtinė Karalystė ir JAV. Taip pat savo pranešimus pristatė Europos Sąjunga ir Pakistanas (Islamo konferencijos organizacijos vardu). Pakistanas išreiškė paramą draudimui, o kiti pritarė pranešimo raginimui klausimą perkelti į oficialų JT lygmenį. Pakistanas buvo pirmoji valstybė, kuri palaikė mirtinų autonominių ginklų draudimo idėją tarptautiniu lygiu. Toks Pakistano palaikymas buvo argumentuojamas baime, jog didžiosios šalys, tokios kaip Kinija, JAV galinčios investuoti į mirtinus autonominius ginklus, panaudos juos kare, kas atneš milžinišką žalą.⁹⁸ Situacija parodo, jog kylantį valstybių nebendarbiavimą iššaukia valstybių konkurencija dėl galios ir jų nacionalinio saugumo klausimai.

Visgi, atsirado ir tų, kurie nepritarė išreikštai idėjai, jog reikalingas problemos formalizavimas ir naujų reguliacinių mechanizmų įvedimas. Jungtinė Karalystė buvo vienintelė valstybė pasisakiusi prieš *status quo* keitimą, ją tenkino tuometinis ginklų reguliavimas, todėl šalis nepalaikė naujo reguliavimo įvedimo.⁹⁹ Vienintelės Jungtinės Karalystės prieštaraujanti pozicija, remiantis teoriniu pagrindu, gali būti aiškinama Jungtinės Karalystės vidaus politikos procesais. Nors JK vyriausybė parlamente, tuo metu, buvo priėmusi įsipareigojimą, kad ginklų sistemų veikimas visada bus kontroliuojamas žmogaus ir tai galėjo tapti pagrindu siekiant veiksmingos autonominių ginklų kontrolės ateityje¹⁰⁰, tačiau šį įsipareigojimą sumenkino JK Gynybos ministerijos doktrina „JK požiūris į nepilotuojamas sistemas“,¹⁰¹ kurioje teigiama, jog labiausiai tikėtinas scenarijus iki 2030 m. jog kariuomenėje dominuos automatinių ir neautomatinių ginklų mišinys, išvelgiamas lėtas, bet

⁹⁷ Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba, *JT Specialiojo pranešėjo Christof Heyns ataskaita*, <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-47_en.pdf> [Žiūrėta: 2019-04-27]

⁹⁸ Taikos palaikymo ir vystymosi organizacija, *Lethal Autonomous Weapon Systems – Press Briefing*, <<https://spado.org.pk/news-and-updates/the-issue-of-fully-autonomous-weapon-systems-press-briefing-16-aug-2018/>> [Žiūrėta 2019-04-23]

⁹⁹ Jungtinės Karalystės pareiškimas Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryboje, 2013 gegužės 29d., <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/11/HRC_UK_10_30May2013.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 05]

¹⁰⁰ Article 36, *Killer Robots: UK Government Policy on Fully Autonomous Weapons*, <http://www.article36.org/wp-content/uploads/2013/04/Policy_Paper1.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 05]

¹⁰¹ Jungtinės Karalystės Gynybos ministerija, *The UK Approach to Unmanned Aircraft Systems*, <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/644084/20110505-JDN_2-11_UAS_archived-U.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 05]

nuolatinis automatinio elemento didėjimas. 2011 m. priimtoje Gynybos ministerijos doktrinoje aiškiai sudėlioti planai toliau plėtoti automatines sistemas kariuomenėje. Tai nurodo, jog bet koks automatinės ginkluotės apribojimas prieštarautų nustatytai JK pozicijai. Taip pat ministerijos dokumente teigiama, jog automatinės sistemos jau dabar yra naudojamos, todėl jų vystymas yra svarbus. Dėl šios priežasties Jungtinės Karalystės poziciją dėl mirtinų autonominių ginklų galima vertinti yra painią ir dviprasmišką, kadangi parlamento ir ministerijos pozicijos skirtingos, tačiau kartu ir nustatančios dar vieną poziciją, jog vystyti autonominę ginkluotę reikia, tačiau paliekant žmogaus kontrolės faktorių. Visgi, tokia teorija nepaneigia siekio kurti ir naudoti mirtinus autonominius ginklus, o kartu ir iškelia jų naudos elementą. Galima daryti išvadą, jog **Jungtinė Karalystė šiuo atveju tampa pavyzdžiu, kaip nacionalinės politikos sprendimai ir strategijos gali nulemti normos formavimąsi valstybės viduje, kuris buvo perkeltas į tarptautinį lygmenį.** Vidinės politikos įtakos atvejį galėjome išvysti ir aprašant tyrimo rezultate atsispindinčius Jungtinių Amerikos Valstijų veiksmus.

JT Žmogaus teisių tarybos pranešimo pristatyme, Brazilija ir Prancūzija pasiūlė CCW kaip tinkamą vietą tęsti diskusijas dėl mirtinų autonominių ginklų. Išryškėjusi šalių lyderystė (Brazilija, JAV, Pakistanas), kada buvo siekiama perkelti klausimo nagrinėjimą į aukštesnį derybinį lygmenį rodė, kad reguliacinės normos susiformavimo procese pradėjo ryškėti galimos normos lyderės, kurios galėtų skatinti diskusiją ir ateityje.

Klausimas dar kartą buvo iškeltas 2013 m. spalio 2 - lapkričio 5 dienomis vykusioje Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos Pirmojo Nusiginklavimo ir tarptautinio saugumo komiteto sesijoje. Dalyvaujančios šalys priėjo panašių išvadų kaip ir gegužę, sutariant, jog reikalingas tolimesnis klausimo nagrinėjimas. Tuo metu, 2013 m. spalio 15 d. Tarptautinis robotų ginklų kontrolės komitetas¹⁰² išleido oficialų kreipimąsi, kurį palaikė daugiau nei 270 dirbtinio intelekto ekspertų iš 37 šalių (įskaitant JK, JAV), raginantį atsižvelgti į mirtinų autonominių ginklų apribojimus ir nežinomas būsimas rizikas, uždrausti juos kurti ir diegti. Susitikimų metu egzistavęs spaudimas priimti susitarimą galėjo lemti prieštaraujančių šalių nebuvimą.¹⁰³ 2013 m. lapkričio 14-15 dienomis vykusiame kasmetiniame Konvencinių ginklų konvencijos (CCW) susitikime, dalyvaujančios šalys konsensuso principu nutarė,¹⁰⁴ kad CCW šalys pradėtų svarstyti klausimus, susijusius su mirtinomis autonominėmis ginklų sistemomis kasmetiniuose neoficialiuose ekspertų susitikimuose, veikiančiuose CCW principais, tam, kad šalys galėtų ne tik susitarti dėl aiškesnio mirtinų

¹⁰² Tarptautinis robotų ginklų kontrolės komitetas, *Computing experts from 37 countries call for ban on killer robots*, <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/10/ICRAC_Statement_15Oct2013.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 04]

¹⁰³ Stop Killer Robots, *Statement to the UN General Assembly First Committee on Disarmament and International Security*. <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/10/KRC_StatementUNGA1_29Oct2013_delivered.pdf> [Žiūrėta 2019 05 03]

¹⁰⁴ Ten pat.

autonominių ginklų apibrėžimo, tačiau ir dėl galimo jų reguliavimo. Taip klausimas buvo perkeltas į reguliary, nuolatinės Jungtinių Tautų darbotvarkės lygmenį. Taigi galima teigti, jog šis balsavimas buvo būtinas tam, kad klausimas būtų perkeltas į reguliarią JT darbotvarkę ir kad jį būtų galima nagrinėti toliau. Visgi, diskusijos dėl mirtinų autonominių ginklų, ir pirmieji raginimai imtis reguliavimo prasidėjo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos organizuotoje konferencijoje, kas galėjo paskatinti valstybes formuoti savo poziciją mirtinų autonominių ginklų klausimu, todėl ją galima vertinti kaip tiriamo proceso pradžios tašką.

Klausimo įvedimo į reguliarią Jungtinių Tautų darbotvarkę procesas kartu suteikia galimybę daryti prielaidą, jog atsiranda galimybės formuoti naujai normai – į klausimo nagrinėjimą aktyviai įsitraukusios nevyriausybinės organizacijos, tokios kaip „Stop killer robots“, kurios vienija didelį skaičių ekspertų iš skirtingų šalių ir siekia, jog valstybės suformuotų naujas reguliuojančias normas, šalys nutarimus priima vienbalsiai, taip pat išryškėja ir šalys lyderės, skatinančios klausimo nagrinėjimą formaliuose susitikimuose. **Šiame etape neišryškėjo kliūtys naujai normai susiformuoti, atvirkščiai, susidarė tinkamos sąlygos jos susiformavimui**, kadangi šalys sutarė dėl problemos perkėlimo į Jungtinių Tautų lygmenį. Visgi, Didžiosios Britanijos vykdoma politika autonominės ginkluotės atžvilgiu ir valstybės nuomonė į naujo reguliavimo būtinybę buvo skeptiška, todėl nors balsavime **Didžiosios Britanijos** pozicija ir neatsispindėjo, tačiau **leido suabejoti naujos normos formavimosi proceso sklandumu ateityje** dėl aktualių technologinių pokyčių keliamų strategijų ir konsensuso stygiaus šalies viduje. Visgi, valstybių pozicijos, vadovaujantis derybų formatu, anksčiau ar vėliau, turės būti suformuotos – to reikalaus pasisakymai.

5.2 Derybų procesas

Sekančiu proceso etapu galime laikyti neoficialius ekspertų susitikimus, kurie buvo suorganizuoti tris kartus – 2014 m. gegužę, 2015 m. balandį ir 2016 m. metų balandį bei tęsėsi nuo keturių iki penkių dienų. Šioje darbo dalyje bus siekiama ne tik įvertinti kiekvieną mechanizmo įvykį atskirai, tačiau kartu ir identifikuoti, kurie iš jų buvo svarbiausi tolimesniam procesui ir sąlygojo tiriamo atvejo rezultatą – nepriimtą susitarimą dėl mirtinų autonominių ginklų. Tuo pačiu bus gilinamasi ir proceso veikėjų veiksmus bei sisteminių lygmenį, kuriame ir vertinama, kaip jie galėjo lemti normos (ne)susiformavimą, kartu įvertinant galimą vidaus politikos įtaką politiniams procesams.

5.2.1 Derybų procesas. 2014 metų susitikimas

Pirmasis susitikimas vyko 2014 metų gegužės 13-16 dienomis. Iš viso susitikime dalyvavo 87 šalys – 75 konvencijos šalys bei 12 stebėtojų valstybių. Susitikime taip pat dalyvavo ir JT agentūros, įskaitant UNIDIR, Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą (ICRC) ir registruotos nevyriausybinės organizacijos, įskaitant kampaniją „Stop killer robots.“

Kaip jau minėta, mirtinų autonominių ginklų klausimas yra labai dviprasmiškas ir kontraversiškas. Tam, kad norma būtų pradėta formuoti, visų pirmiausia tapo labai svarbu nustatyti, į kokius objektus nauja norma referuos. Taigi, šiame etape buvo bandoma iš esmės susitarti, kaip apibrėžti pagrindinį besiformuojančios normos objektą. Apibrėžimo įtrauktis į derybinį procesą svarbi, nes ji leido nuspręsti dėl ko normos propaguotojai bandys socializuoti valstybes bendram susitarimui. Atlikta mirtinų autonominių ginklų specifiškumo analizė leido sudaryti prielaidą, jog šiame derybų etape, dėl vyraujančios ginkluotės apibrėžimo problematikos, negalės susitarti.

2014 m. gegužės mėn. įvykusiame pirmajame neformaliame ekspertų susitikime buvo sulaukta įvairių nuomonių, kaip apibrėžti mirtinus autonominius ginklus ar ir kartu sulaukta pasisakymų apie tai ar apskritai būtina apibrėžti mirtinus autonominius ginklus šioje diskusijos stadijoje.¹⁰⁵ Visgi, keletas šalių, įskaitant ir Kiniją, šiuo klausimu išreiškė tvirtą poziciją, teigiant, kad jei nebus įvesta aiški ginkluotės apibrėžtis, diskusija bus beprasmė.¹⁰⁶ Susitikimo metu šalys taip pat diskutavo įvairiomis temomis, susijusiomis su mirtinais autonominiais ginklais – nuo technologinių, teisinių, moralinių iki karinių ginkluotės keliamų klausimų.

Susitikimo savaitę penkios šalys ragino uždrausti visiškai savarankiškus ginklus, įskaitant Kubą, Ekvadorą, Egiptą, Šventąjį Sostą ir Pakistaną. Daug daugiau valstybių pabrėžė, kad svarbu visada išlaikyti reikšmingą žmogaus kontrolę, kalbant apie taikinių pasirinkimą ir atakų sprendimus, įskaitant Prancūziją, Vokietiją, Nyderlandus ir Jungtinę Karalystę. Jungtinės Valstijos teigė, kad šalys turėtų kalbėti apie „*tinkamas*“ žmogaus įsitraukimas į ginklų sistemų autonomiją, visgi nepasisakė už draudimą. Tačiau susitikimų metu, nė viena šalis aktyviai negynė autonominių ginklų sistemų kaip būtinybės karinėje aplinkoje. Susitikimas baigėsi susitarimu toliau diskutuoti apie mirtinų autonominių ginklų apibrėžimą, labiausiai nesutariant dėl žmogiškosios kontrolės faktoriaus ir pratęsti diskusijas kitame susitikime 2015-aisiais.¹⁰⁷ Susitikimas baigėsi nepriėmus jokio baigiamojo dokumento, tačiau susitikimo pirmininkas, Prancūzijos ambasadorius Jean-Hugues Simon-Michel pateikė ataskaitą, kurioje pažymėjo, kad yra Prancūzija yra suinteresuota tęsti reguliacinius svarstymus. Šiame derybų etape, nepaisant problemos sudėtingumo ir kilusių skirtingų

¹⁰⁵ 2014 m. ekspertų susitikimo dėl mirtinų autonominių ginklų pirmininko ataskaita, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/350D9ABED1AFA515C1257CF30047A8C7/\\$file/Report_AdvancedVersion_10June.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/350D9ABED1AFA515C1257CF30047A8C7/$file/Report_AdvancedVersion_10June.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 03]

¹⁰⁶ Vicent Boulanin, *Mapping the debate on LAWS at the CCW: Taking stock and moving forward*. European Union Non-Proliferation Paper 49

¹⁰⁷ 2014 m. ekspertų susitikimo dėl mirtinų autonominių ginklų pirmininko ataskaita

pozicijų matyti, kad valstybės buvo suinteresuotos ne tik testuoti darbą dėl mirtinų autonominių ginklų, bet ir galbūt kuriant būsimą normą, kaip priemonę, kurioje būtų nustatytos tam tikros aiškos taisyklės šiuo klausimu. Tačiau nors nuomonės ir nesiskyrė dėl derybų tęstinumo, visgi, vienas iš įvykių, kurių galima pažymėti yra **nesusitarimas dėl bendro mirtinų autonominių ginklų apibrėžimo.**

Šiame etape pradėjo ryškėti skirtingos valstybių pozicijos mirtinų autonominių ginklų klausimu, ko nebuvo galima pastebėti pirmame derybų proceso etape. Tai patvirtina ir Čekijos baigiamosios kalbos teiginys – „Čekija, kaip ir daugelis susitikime dalyvaujančių šalių, vis dar neturi aiškos nacionalinės pozicijos mirtinų autonominių ginklų klausimu, todėl diskusijos tarptautiniu lygmeniu vertinamos sudėtingai“¹⁰⁸. Taip pat pažymėtina, kad nors į derybų procesą yra įsitraukusios ir nevyriausybines organizacijas, galinčios turėti įtakos naujos normos susiformavimui, jų įtaka šiame procese nedidelė, ne tik dėl to, kad valstybės yra pagrindiniai veikėjai, priimančys sprendimus, tačiau ir todėl valstybės savo viduje vis kol kas nenustato tvirtų pozicijų mirtinų autonominių ginklų klausimu, o tai rodo, kad normos formavimasis valstybės viduje – lėtas. Nė viena valstybė mirtinų autonominių ginklų reguliavimo klausimu nerodė aiškos lyderystės. Aiškos valstybių pozicijos nebuvimas rodo, kad normos formavimasis vis dar užstrigęs pirmame normos formavimosi lygmenyje. Visgi **Čekijos pavyzdys įrodo, kad valstybės negebėjo priimti sprendimų dėl autonominių ginklų apibrėžimo, nes valstybių viduje nebuvo susiformavusi norma ir aiški pozicija dėl tokių ginklų, todėl veikė nepasitikėjimo ir neužtikrintumo veiksniai.**

5.2.2 Derybų procesas. 2015 metų susitikimas.

Antrasis daugiašalis susitikimas dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų vyko 2015 m. balandžio 13-17 d. Susitikimas buvo svarbus tuo, kad valstybės dalijosi savo pozicijomis mirtinų autonominių ginklų klausimu nacionalinės politikos lygmenyje ir diskutavo dėl teisinių nuostatų plėtojimo bei lūkesčių dėl tarptautinių diskusijų ateityje. 2015 m. aukštųjų technologijų, turinčių įvairaus laipsnio žmogaus kontrolę, naudojimas kariniams tikslams buvo praktiškai įgyvendinamas įskaitant JAV, Kinijoje, Izraelyje, Pietų Korėjoje, Rusijoje ir Jungtinę Karalystę. Visos šios valstybės yra konvencijos šalys ir visos jos išreiškė savo pozicijas 2015 m. ekspertų susitikime, išskyrus Rusiją.¹⁰⁹ Pasisakymų metu išryškėjo 4 valstybių grupės, pagal pozicijas dėl mirtinų

¹⁰⁸ Čekijos pasisakymas 2014 m. ekspertų susitikime dėl mirtinų autonominių ginklų, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/C741F66F2371E526C1257CD7005D6F66/\\$file/CzechRepublic_MX_LAWS.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C741F66F2371E526C1257CD7005D6F66/$file/CzechRepublic_MX_LAWS.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 03]

¹⁰⁹ Stop Killer Robots, *Second multilateral meeting opens*, <<https://www.stopkillerrobots.org/2015/04/2ndmtg/>> [Žiūrėta: 2019 05 06]

autonominių ginklų. **Atsiradusi ryškesnė poliarizacija tarp valstybių dar kartą leido suabejoti normos susiformavimo galimybėmis.** ES ginklų neplatavimo konsorciumo atliktame tyrime, išskirta, jog 2015 metais įvykusiame susitikime,¹¹⁰ remiantis valstybių pozicijomis diskusijose dėl teisės aktų, šalis buvo galima suskirstyti **4 grupes – pirmoji – draudimo šalininkai. Šalys, kurios jau palaiko mirtinų autonominių ginklų draudimą.** Tai – mažųjų valstybių grupė, neturinti didelių karinių pajėgumų. Grupei priklauso Bolivija, Kuba, Ekvadoras, Egiptas, Gana, Šventasis Sostas, Pakistanas, Palestina ir Zimbabvė. Dalis jų jau anksčiau buvo išreiškusios pozicijas, palaikančias reguliacinės normos įvedimą, pavyzdžiui Pakistanas.

Antroji grupė – šalys, nepalaikančios visiško draudimo, tačiau pasisakančios už reikšmingos žmogiškosios kontrolės palaikymą. Tai iš esmės yra šalys, kurios palankiai vertina žmogiškosios kontrolės faktorių, kaip galimą pagrindą aptarti teisės aktų valdymą. Šioms šalims priklauso tokios šalys kaip Čekija, Vokietija, Japonija, Pietų Korėja, Meksika, Nyderlandai, Norvegija, Ispanija.

Trečioji šalių grupė – Vakarų karinės galios. Šalys, turinčios didelius karinius pajėgumus ir dalis jų jau kuriančios autonomines ginklų sistemas, todėl nenorinčios skubėti apsispręsti dėl teisės aktų. Tai šalių grupė, vertinanti karinius privalumus, kuriuos sukuria didėjanti ginklų sistemų autonomija¹¹¹, todėl šalys galimai nenori, kad CCW diskusija užkirstų kelią dirbtinių technologijų plėtrai. Todėl šios šalys pritaria tik diskusijų tęsimui ekspertiniu lygmeniu.¹¹² ES konsorciumo pranešime teigiama, kad nors šalių prieštaravimas draudimui šiame diskusijos lygmenyje ir išryškėjo, visgi svarbu, kad šios šalys toliau dalyvavo diskusijose dėl tolimesnių teisės aktų, susijusių su CCW kūrimo, nes jos gali būti pagrindinėmis šalimis, kurios per ateinančius tris dešimtmečius turės įtakos autonominių ginklų sistemų normoms ir praktikai. Į sąrašą įtraukta: Australija, Kanada, Prancūzija, Izraelis, Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Valstijos.

Tyrime išskiriama ir ketvirta šalių grupė – kitos stiprios karinės galios. Šalys, ypač tokios kaip Kinija, Indija¹¹³ ir Rusija, su kylančiais kariniais pajėgumais, kurios taip pat vertina autonominių ginklų sistemų gebėjimus kaip privalumą, tačiau baiminasi, kad ginklavimosi varžybose mirtini autonominiai ginklai gali padidinti atotrūkį tarp jų ir JAV pajėgumų. Šios šalys (išskyrus Rusiją) pasireiškė diskusijose apie dirbtinės intelekto ginkluotės riziką strateginiam

¹¹⁰ V. Boulanin, ten pat.

¹¹¹ Jungtinės Karalystės pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/1CBF996AF7AD10E2C1257E260060318A/\\$file/2015_LAW_S_MX_United+Kingdom.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/1CBF996AF7AD10E2C1257E260060318A/$file/2015_LAW_S_MX_United+Kingdom.pdf)> [Žiūrėta 2019 05 06]

¹¹² JAV pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/8B33A1CDBE80EC60C1257E2800275E56/\\$file/2015_LAW_S_MX_USA+bis.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/8B33A1CDBE80EC60C1257E2800275E56/$file/2015_LAW_S_MX_USA+bis.pdf)> [Žiūrėta 2019 05 06]

¹¹³ Indijos pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/FCCEC7D562B876E9C1257E2A0041E28D/\\$file/2015_LAW_S_MX_IndiaConc.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/FCCEC7D562B876E9C1257E2A0041E28D/$file/2015_LAW_S_MX_IndiaConc.pdf)> [Žiūrėta 2019 05 06]

stabilumui, tačiau tai darė atsargiai. Jų teiginiai daugiausia buvo sutelkti apie tai, kodėl konvencijos šalys pirmiausia turi sutarti dėl mirtinų autonominių ginklų apibrėžimo, o tik tada kalbėti apie galimus reguliacinius mechanizmus. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, jog sesijų metu Kinija, Prancūzija, Indija ir JAV paaikšino, kad nenorėtų matyti, jog ginkluotėse atsisakoma žmogaus kontrolės ar sprendimo, o Rusija patvirtino „nepriimtina kontrolės praradimą.“ **Tai reiškia, kad prasmingos ir veiksmingos žmogaus kontrolės sąvoka galėjo būti pagrindu formuojant reguliacinę normą, nes ji vienijo skirtingas šalių grupes.**¹¹⁴ Tačiau detaliau dėl šios idėjos šalys susitikime nediskutavo.

Valstybių skirtis į skirtingas grupes svarbi, nes ji rodo, kad visos pagrindinės karinės galios, kuriančios ir naudojančios įvairaus autonominius ginklus, laikosi skirtingų pozicijų mirtinų autonominių ginklų klausimu, kas kaip buvo išanalizuota, galėjo būti nulemta vidaus politikos normų ir priimtų sprendimų nacionaliniu lygiu. Valstybėms lyderėms reikšmingai nesutariant nei dėl ginkluotės apibrėžimo, nei dėl žmogaus kontrolės, nei dėl panaudojimo perspektyvų, šiame etape tapo sunku tikėtis, kad normos susiformavimas artimiausiu metu įmanomas. *Šalių pasiskirstymas į grupes, ypatingai vertinant investicijas į dirbtinį intelektą ir jo raidą, aiškiai parodo, jog vienos šalys, investuojančios į dirbtinio intelekto plėtrą daugiau, ima vertinti tokią ginkluotę kaip pranašumą, o mažosios šalys palaiko tokios ginkluotės draudimą.*

Tačiau šalys sutarė toliau diskutuoti mirtinų autonominių ginklų klausimu ir susitikti dar viename susitikime 2016 m. balandžio 11–15 d. CCW rėmuose. Šis susitarimas buvo priimtas 2015 m. lapkričio 13 d. kasmetiniame konvencijos šalių susirinkime Ženevoje. Visgi, nors susitikime ir leidžiama dalyvauti nevyriausybiniams organizacijoms, Jungtinė Karalystė susitikimo metu išreiškė norą, kad nevyriausybinių organizacijų, sprendžiant, ar tęsti diskusijas dėl mirtinų autonominių ginklų, paliktų šalę. Nors šalys ir nepalaikė tokios JK iniciatyvos, susitikimo pirmininkas pareikalavo nevyriausybines organizacijas palikti šalę.¹¹⁵ Ir nors šalys už uždarų durų nutarė ir toliau tęsti diskusijas, JK veiksmai galėjo tapti pretekstu formuoti neigiamai valstybių pozicijai dėl NVO įsitraukimo į mirtinų autonominių ginklų klausimo svarstymą.

¹¹⁴ V. Boulanin, p.10

¹¹⁵ Stop Killer Robots, *More talks in 2016 but little ambition*, <<https://www.stopkillerrobots.org/2015/11/noambition/>> [Žiūrėta 2019 05 06]

5.2.3 Derybų procesas. 2016 metų susitikimas ir nutarimas steigti GGE

2016 m. balandžio 11-15 dienomis įvyko trečiasis susitikimas dėl mirtinų autonominių ginklų. Susitikimo programoje¹¹⁶ buvo nurodyta, jog valstybės, dalyvaujančios trečiajame CCW susitikime dėl mirtinų autonominių ginklų rėmėsi ankstesniais dviem CCW (2014 ir 2015 metų) susitikimais, bandant sukurti bendrą valstybių supratimą apie techninius, etinius, teisinius, veikimo, saugumo aspektus ir kitų problemas, susijusias su visiškai autonominiais ginklais, tačiau nenumatant priimti jokių oficialių pozicijų šiuo klausimu. Susitikime iš viso dalyvavo 94 valstybės – 82 konvencijos šalys, viena pasirašiusi šalis ir 11 nepasirašiusiųjų.

Dalyvaujančių valstybių skaičius padidėjo nuo 90 valstybių 2015 m. balandžio mėn. ir 87 šalių 2014 m. gegužės mėn. **Didėjantis dalyvaujančių valstybių skaičius iš esmės parodė klausimo aktualumo didėjimą, o kartu, aišku, ir didesnę valstybių įsitraukimą.** Susitikimuose dalyvavo ir vis didėjantis dalyvaujančių ekspertų skaičius. Būtent todėl sesijų metu kilo susirūpinimų, jog dėl padidėjusio dalyvaujančių ekspertų skaičiaus, ekspertiniai posėdžiai gali užtrukti ilgiau, taip sumažinant laiką ne tik darbų programoje numatytiems temoms aptarti, bet ir, svarbiausia, plenariniam posėdžiui, rekomendacijų projekto svarstymui ir pirmininko ataskaitos peržiūrai.

Kaip nurodo „Stop killer robots“ valstybės prašė „atviresnių diskusijų be jokių apribojimų“, o tai rodo šalių norą į didesnę įsitraukimą, ne tik sėdėti ir klausytis.¹¹⁷ Visgi, susitikimas baigėsi be aštresnių diskusijų ir aiškos pozicijos suformavimo. Balandžio 15 dieną, valstybės, dalyvaujančios CCW posėdyje dėl mirtinų autonominių ginklų konsensusu sutarė rekomenduoti CCW metinei konvencijai, kad temos svarstymai būtų tęsiami kuriant atvirą vyriausybinių ekspertų grupę¹¹⁸ (angl. Group of Governmental Experts, GGE). Sukūrus vyriausybinių ekspertų grupę darbas būtų perkeltas iš neoficialaus statuso į oficialų statusą ir kurio metu buvo tikimasi konkrečių rezultatų – bendro valstybių sutarimo dėl mirtinų autonominių ginklų apibrėžimo ir problematikos apibendrinimo bei rekomendacijos CCW dėl naujo konvencijos protokolo ar kitokio mirtinus autonominius ginklus reguliuojančio dokumento sukūrimo. Visgi, neišspręstos ginkluotės apibrėžties problemos ir skirtingos valstybių pozicijos dėl žmogiškosios kontrolės valstybėms ir toliau neleido suformuoti bendros pozicijos ir priimti nutarimų, ką ir matėme iš tyrimo rezultato.

¹¹⁶ 2016 m. neformalaus ekspertų susitikimo darbotvarkė, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/224DB5CE41D6AC1FC1257F61004FD9D6/\\$file/Draft+Ann+otated+Programme+of+Work+LAWS.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/224DB5CE41D6AC1FC1257F61004FD9D6/$file/Draft+Ann+otated+Programme+of+Work+LAWS.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 06]

¹¹⁷ Stop Killer Robots, *Third UN meeting opens April 11*, <<https://www.stopkillerrobots.org/2016/04/thirdccw/>> [Žiūrėta: 2019 05 07]

¹¹⁸ Jungtinių Tautų neformalios ekspertų grupės rekomendacijos 2016 metų peržiūros konferencijai, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/6BB8A498B0A12A03C1257FDB00382863/\\$file/Recommendations_LAWS_2016_AdvancedVersion+\(4+paras\)+.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/6BB8A498B0A12A03C1257FDB00382863/$file/Recommendations_LAWS_2016_AdvancedVersion+(4+paras)+.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 07]

Prieš penktąją CCW peržiūros konferenciją gruodį, rugsėjo pabaigoje Maskvoje vyko tarptautinė konferencija, kurioje buvo bandoma patikrinti, ar Rusija gali laikytis pastangų spręsti mirtinų autonominių ginklų problemą. Kaip pažymi „Stop Killer Robots“ iniciatyva, rugpjūčio pabaigoje įvykusioje vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje Rusija pareiškė, kad neaišku, ar valstybės turėtų pereiti prie kito mirtinų autonominių ginklų sistemų reguliavimo lygio, nors ir valstybės pritarė rekomendacijai, kad jos įsteigtų atvirą vyriausybių ekspertų grupę, kuri 2017 m. aptartų šią temą. Rusija rugpjūtį, buvo vienintelė, kuri nurodė, kad gali tai prieštarauti ir užkirsti kelią sutarimui artėjančioje konferencijoje dėl grupės įsteigimo.¹¹⁹ 2016 m. gruodžio 12–16 d. 89 konvencijos valstybės ir keliolika stebėtojų valstybių dalyvavo 5-ojoje CCW peržiūros konferencijoje, kartu su JT agentūrų atstovais, Tarptautiniu Raudonojo Kryžiaus komitetu ir „Stop Killer Robots.“ CCW penktojoje peržiūros konferencijoje priimtas sprendimas formalizuoti mirtinų autonominių ginklų procesą, kurį CCW pradėjo 2013 m. lapkričio mėn., rodo pažangą, kad ji pereina į kitą svarstymų lygį.¹²⁰ CCW penktojoje peržiūros konferencijoje Kinija pirmą kartą pareiškė, kad mano, jog reikia naujo tarptautinio dokumento dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų, nes ji suabejojo esamos tarptautinės teisės tinkamumu sprendžiant iškilusius iššūkius.¹²¹ Tai buvo itin svarbu, nes **Kinija buvo pirmoji nuolatinė JT Saugumo Tarybos narė, kuri pareiškė, kad reikia visiškai naujo tarptautinio reguliavimo dėl visiškai savarankiškų ginklų.** Kinijos veiksmai gali būti aiškinami per diskusiją dėl galios balanso – galimu reguliavimo įvedimu šalis siektų apriboti kitų kylančių šalių galią, taip išlaikant savo lyderystę, kurią parodė atlikta mirtinų autonominių ginklų specifiskumo analizė.

Nors Prancūzija, Jungtinė Karalystė ir JAV palaikė žingsnį steigti vyriausybinių ekspertų grupę, tačiau išliko neambicingos bendruosiuose proceso tiksluose, siūlydamos sutelkti dėmesį į dalijimąsi gerąja patirtimi. Šalims neprieinant bendros pozicijos, buvo imtasi kvestionuoti GGE formato tinkamumą mirtinų autonominių ginklų problemai spręsti. Visgi, ankstesnės vyriausybių ekspertų grupės vedė į derybas dėl naujų CCW protokolų, reguliuojančių tam tikrus konvencinius ginklus, pvz. 1995 m. valstybės, esančios CCW, protokolu uždraudė akinančius lazerius, tai rodo, kad vyriausybinių ekspertų grupių darbas, anksčiau galėjo vesti į tam tikrų bendrų principų susiformavimą – bendras normas, tačiau šiuo atveju to padaryti nepavyko. Visgi, ginkluotės specifiką neleidžia lyginti ankstesnio draudimo įvedimo, nes šalių argumentai nebūtų susiję nei su

¹¹⁹ Stop Killer Robots, *Moscow contemplates robot arms control*. <<https://www.stopkillerrobots.org/2016/10/moscow/>> [Žiūrėta: 2019 05 09]

¹²⁰ Jungtinių Tautų Konvencinių ginklų konvencijos Penktosios peržiūros konferencijos galutinė ataskaita, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/B80134C5E97FB90AC125814F0047CCB1/\\$file/FinalDocument_FifthCCWRevCon.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/B80134C5E97FB90AC125814F0047CCB1/$file/FinalDocument_FifthCCWRevCon.pdf)> [Žiūrėta 2019 05 08]

¹²¹ Kinijos pasisakymas Penktojoje CCW peržiūros konferencijoje, 2017 gruodžio 12, <http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2016/RevCon/statements/12Dec_China.pdf> [Žiūrėta 2019 05 08]

galios balanso kūrimu ar nei su žmogiškosios kontrolės praradimu, tačiau galime daryti prielaidą, kad pats susitikimų formatas leidžia šalims susitarti.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad aukščiau minėti neformalūs ekspertų susitikimai buvo labiausiai sutelkti į įvairių valstybių pranešimus, kurie apėmė techninius, etinius, teisinius, karinius ir saugumo klausimus. 2014-2016 metais vykusias diskusijas apibendrintai buvo galima vertinti etapą, kuriame diskusijų metu išryškėjo ne tik daug nesitarimų dėl autonominių ginklų apibrėžimo, tačiau ir tai, jog proceso metu trūko reikšmingo valstybių įsitraukimo. Tai yra svarbu, nes valstybės ir elitai yra pagrindiniai sprendimų priėmėjai, nuo jų politinės valios priklauso ar bus pakeista (ar susiformuos nauja) norma. Politinio aktyvumo ir valstybių įsitraukimo trūkumo problemą išryškino faktas, jog konvencijai priklauso 121 šalis, 5 valstybės yra pasirašiusios, bet neratifikavusios konvencijos, visgi, pavyzdžiui, antrajame neoficialiame ekspertų susitikime buvo atstovaujama viso 90 valstybių – 76 konvencijos valstybės, 1 pasirašiusioji šalis ir 13 nepasirašiusiųjų – nepriklausančių konvencijai.¹²² Tai parodo, jog konvencijai priklausančios valstybės klausimo nagrinėjimo procese dalyvavo sąlyginai pasyviai ir šiame derybų etape labiausiai stengėsi suprasti pačią problemą, o kartu ir identifikuoti savo pozicijas. Iki šio proceso etapo pradžios buvo galima matyti, kaip valstybių nacionaliniai sprendimai atsispindėjo normų formavimosi procese. Labiausiai poliarizuotos nuomonės valstybių viduje ir tarptautiniu lygmeniu ir aktyvaus valstybių įsitraukimo trūkumas laikas galėjo sudaryti sąlygas, kuriose sąlygos normai iškilti negalėjo susiformuoti.

5.2.4 Formalizuotos derybos. Pirmasis GGE susitikimas.

Dėl kliūčių, pirmasis planuojamas naujai sukurtos CCW vyriausybinių ekspertų grupės posėdis, kuris buvo numatytas 2017 m. balandžio mėn., tačiau buvo atidėtas iki rugpjūčio, galiausiai buvo visiškai atšauktas¹²³. Tai, kaip teigiama oficialiame kreipimesi, įvyko dėl lėšų stokos, nes pagrindinės valstybės nesugebėjo sumokėti savo finansinių mokesčių CCW. CCW prezidentas ambasadorius Matthew Rowland iš JK, visiškai atšaukė numatytą posėdį, kuris paskelbė keletą įspėjimų, kad dėl apskaičiuotų finansinių įnašų nemokėjimo reikės atšaukti ir kitus planuojamus susitikimus. Tuo metu Brazilija sudarė didžiąją dalį CCW skolų ir nuo 2010 m. nesumokėjo jokių mokesčių, visgi, po NVO raginimų tai padarė per metus, o tai leido galutinai surengti GGE

¹²² Mary Wareham, *Campaign to Stop Killer Robots: Report on Activities*, <http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_ReportCCWannual16Dec2015_uploaded-1.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 05]

¹²³ Konvencinių ginklų konvencija, *Matthew Rowland pranešimas dėl posėdžio atšaukimo*, 2017 birželio 6 d., <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/3D20EDEBBF0E6B68C125813A00566285/\\$file/Letter_CCW+MSP+Chairperson_6Jun2017.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/3D20EDEBBF0E6B68C125813A00566285/$file/Letter_CCW+MSP+Chairperson_6Jun2017.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 06]

susitikimą 2017 lapkričio 13–17 dienomis.¹²⁴ **Valstybių įsipareigojimų nevykdymai nulėmė tai, kad galimi svarstymai dėl mirtinų autonominių ginklų buvo sustabdyti.** Sąlyginai nedidelis arba nepakankamas valstybių įsitraukimas į klausimo nagrinėjimą matomas viso proceso metu, kas leidžia teigti, kad valstybių lyderystės trūkumas normų formavimosi procese. Nevyriausybinių organizacijos taip pat išreiškė nuomonę, kad jei CCW negali veikti, valstybės turi rasti kitų būdų, kaip išlaikyti pagreitį į draudimą. Šalys, sutinkančios su būtinybe išlaikyti ginklų sistemų kontrolę, buvo raginamos skubiai priimti nacionalinę politiką ir įstatymus bei derėtis dėl naujos tarptautinės sutarties, draudžiančios visiškai savarankiškus ginklus, tačiau jokie svarbūs pokyčiai neįvyko.¹²⁵ Tai tik dar kartą leido patvirtinti, kad nei tarptautiniu, nei nacionaliniu mastu, nebuvo galima matyti aiškių normos propaguotojų pastangų, kad šalys galėtų socializuotis.

Kaip jau minėta, pirmasis GGE susitikimas dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų įvyko 2017 m. lapkričio 11–17 dienomis, jame iš viso dalyvavo 86 šalys. Be valstybių delegacijų susitikime tradiciškai dalyvavo ir nevyriausybinių organizacijos, tokios kaip Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto atstovai, taip pat net trys dešimtys atstovų iš kampanijos „Stop Killer Robots“, keli mokslininkai. Bendrose diskusijose Brazilija¹²⁶ pirmą kartą paragino uždrausti mirtinas savarankiškas ginklų sistemas, o bendras šalių, siekiančių šio tikslo, skaičius išaugo iki 21 valstybės. Brazilija pažymėjo, kad „dabar yra pakankamai kritinės masės, kad galėtume pereiti prie labiau struktūrizuoto požiūrio kuriant naują teisiškai įpareigojančią priemonę“. Šalis, savo kalboje taip pat pažymėjo, kad smarkiai auga pilietinės visuomenės įsitraukimas į šį klausimą, todėl Brazilija taip pat aktyviau įsitraukia į klausimo nagrinėjimą. Brazilijos pozicijos pasikeitimas galėjo būti nulemtas normos propaguotojų pastangų. 2017 m. balandžio 26 dieną, iniciatyva „Stop Killer Robots“ oficialiu laišku kreipėsi į Braziliją su prašymu apmokėti savo skolas CCW, kartu ragindama palaikyti ginklų kontrolės siūlymus.¹²⁷ Tai galėjo lemti Brazilijos nuomonės pasikeitimą. Apie raginimus kitoms CCW šalims kampanija savo dokumentuose neužsiminė, todėl tai gali patvirtinti teiginį, jog normos propaguotojų pastangos gali būti paveikios, tačiau tokiu atveju pastangas būtina didinti.

Visgi, draudimo palaikytojų sąrašė nebuvo nei vienos Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos narės ir nei vienos valstybės, kuri aktyviai investuoja į mirtinų autonominių ginklų draudimą. Priešingai, Jungtinės Valstijos, Rusija, Turkija, Jungtinė Karalystė ir Izraelis pakartojo savo prieštaravimą

¹²⁴ Stop Killer Robots, *Diplomatic Efforts to Address Killer Robots Falter: Convention on Conventional Weapons Talks Cancelled Due to Lack of Funds*. Pranešimas spaudai, 2017 gegužės 30 d. <http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_PR_CCW_30May2017fnl.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 06]

¹²⁵ Ten pat.

¹²⁶ Brazilijos pareiškimas 2017 m. GGE susitikime, 2017 lapkričio 13-17 d., <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/A0B7B1C9846B02F9C125823B00452D57/\\$file/2017_GGE+LAWS_Statement_Brazil.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/A0B7B1C9846B02F9C125823B00452D57/$file/2017_GGE+LAWS_Statement_Brazil.pdf)> [Žiūrėta: 2019 05 09]

¹²⁷ Kampanijos „Stop Killer Robots“ kreipimasis į Braziliją, 2017 balandžio 26 d., <http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_LtrBrazil_26Apr2017.pdf> [Žiūrėta: 2019 05 09]

draudimui. JAV ir JK nurodė, kad „per anksti“ remti draudimą, o Izraelis sakė, kad „futuristinis pobūdis“ ir skirtingos nuomonės dėl šių ginklų reiškia, kad atsargus ir inkrementalus požiūris yra naudingas.¹²⁸ Šalys sutarė dar kartą susitikti 2018 m. balandžio-rugpjūčio mėnesiais, kur, kaip jau buvo aprašyta, šalys nesusitarė dėl galimo ginkluotės reguliavimo.

Apžvelgus visą nustatytą tyrimo laikotarpį, sekančiame darbo skyriuje bus susistemintas mirtinų autonominių ginklų klausimo nagrinėjimo procesas Jungtinėse Tautose, apžvelgiant svarbiausius proceso įvykius ir įvertinant jų reikšmę tiriamo atvejo rezultatui. Tai atlikus, bus suformuojamas proceso priežastinis mechanizmas.

5.3 Tyrimo apibendrinimas. Priežastinio mechanizmo suformavimas

Apibendrinant tiriamo atvejo laikotarpį ir išskiriant svarbiausius įvykius jame, galima teigti, kad visame mirtinų autonominių ginklų diskusijų procese buvo galima matyti keblumų normos susiformavimui ir valstybių susitarimui. Šalims dar 2013 m. įvykusių susitikimų metu, buvo sunku apibrėžti, kas yra mirtini autonominiai ginklai, tai yra, į ką būtų referuojama, kalbant apie reguliacinės normos įgyvendinimą. Analizė parodė, kad bendros valstybių pozicijos nebuvimas galėtų būti aiškinamas dviem būdais – *pirma, valstybės nesusitarė dėl galimo apibrėžimo, nes dar neturėjo susiformavusių aiškių pozicijų mirtinų autonominių ginklų klausimu (Čekijos atvejis). Antra, valstybės galėjo nesusitarti dėl išryškėjusių teigiamų valstybių vertinimų mirtinų autonominių ginklų klausimu, kurie buvo nulemti nacionalinės politikos sprendimų, paremtų galios siekiu (JAV, JK atvejai).* Elito išreikštos pozicijos valstybių viduje ir jų sutapimas su tarptautinėse organizacijose išreikštomis pozicijomis pagrindė, kad didelę įtaką šalių balsavimui ir išreikštai pozicijai Jungtinėse Tautose turėjo vidinės normos, kurios susiformavimas buvo paskatintas dirbtinio intelekto raidos ir specifiškumo, o taip pat pradėtų tarptautinių diskusijų. Pagrindiniai veikėjai, išryškėję visame tyrimo procese – didžiosios karinės galios – JAV, Kinija, Rusija, Jungtinė Karalystė, kurių veiksmai, dažnu atveju, lemdavo proceso eigą.

Šalims pradėjus formuoti pozicijas dėl tinkamo elgesio su mirtinais autonominiais ginklais savo viduje (*vidinės normos*), pamažu išryškėjo keturios valstybių grupės, besiskiriančios savo požiūriu į mirtinus autonominius ginklus. Šalių investicijos (*vidinės politikos sprendimai*) į dirbtinį intelektą ir jų karinės galios didinimas tapo viena iš prielaidų šioms grupėms formotis – mažosios šalys, turinčios nedidelius karinius pajėgumus ir nepasižyminčios didelėmis investicijomis į dirbtinį

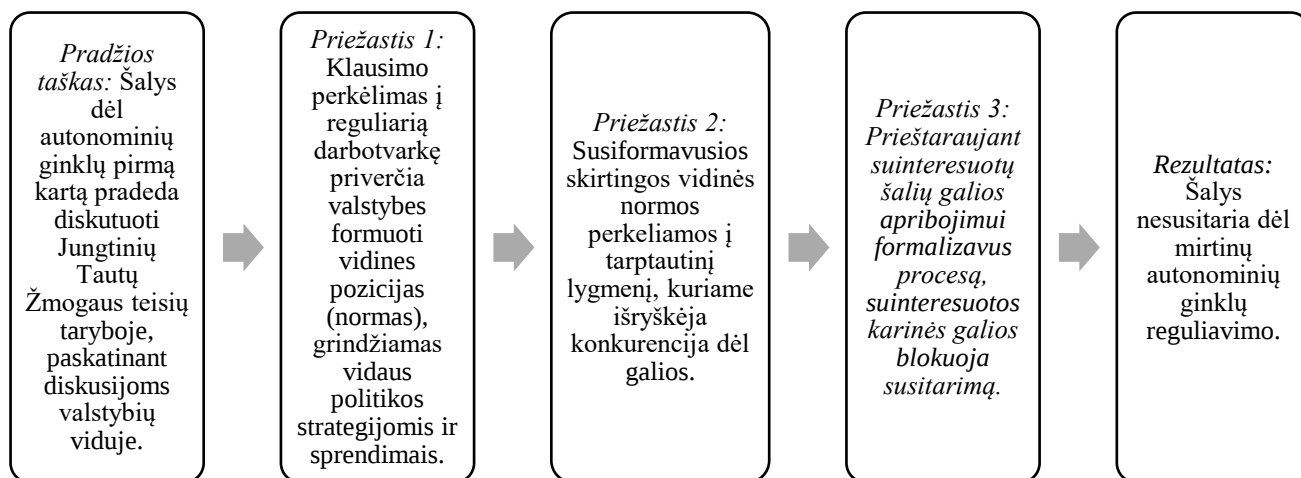
¹²⁸ Ten pat.

intelektą, palaikė draudimą, o šalys, galinčios skirti dideles investicijas į dirbtinio intelekto raidą (ir tai sėkmingai vykdančios), išskyrė svarstomos ginkluotės naudą ir tokios pozicijos nepalaikė. Valstybių susiskaidymas į keletą, skirtingas nuomones dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo, turinčių stovyklų, dar labiau apsunkino bendro susitarimo siekį Jungtinių Tautų lygmenyje, ypačiai įvertinant tai, jog sprendimų priėmimui yra reikalingas konsensuso principas, todėl galima teigti, jog atsiradusi konfrontacija tarp skirtingus tikslus turinčių karinių galių toliau lėmė proceso formavimosi eigą.

Galiausiai, klausimo nagrinėjimui persikėlus į formalų lygmenį, išryškėjo valstybių konkurencijos dėl galios siekis. Formalizavus derybų procesą, valstybėms, skiriančioms dideles investicijas į dirbtinio intelekto raidą, plėtrą ir pritaikymą kariniams tikslams, kilo grėsmė, jog jų veikla gali būti apribota. Tokiai situacijai susiklostyti galėjo padėti Kinijos veiksmai, siekiant palaikyti galimą mirtinų autonominių ginklų reguliavimą. Kinijos pozicija galėjo būti vertinama kaip siekis apriboti kitų šalių, investuojančių į dirbtinį intelektą, galią, neleidžiant keisti nusistovėjusio galios balanso. Būtent dėl šios priežasties, šalys, pajutusios grėsmę, jog jų veikla gali būti pradėta reguliuoti, nepritarė naujų reguliacinių mechanizmų įvedimui. Tai atsispindi proceso rezultate.

Visgi, normos susiformavimui kilo ir kitų kliūčių – nepakankamas valstybių įsitraukimas, klausimo nagrinėjimo stabdymas dėl finansinių įsipareigojimų nevykdymo ir konsensuso principas, nulemiantis, jog vienos valstybės nepritarimas nulemia tolesnę proceso eigą, galėjo turėti įtakos galutiniam proceso rezultatui. Tai rodo ir minėtos nevyriausybinių organizacijų pozicijos, jog CCW formatas netinkamas mirtinų autonominių ginklų problemai spręsti. Visgi, kaip minėta, vertinant tai, jog anksčiau valstybės tokiaime formate galėjo susitarti, parodo, jog susitikimų formatas ar institucinės kliūtys nėra lemiamas veiksnys, kai kalbame apie priežastis, kodėl norma nesusiformavo ir kodėl valstybės nesusitarė, o pagrindine valstybių nesusitarimo priežastimi tampa konkuruojančios vidinės normos. Išryškėję pagrindiniai proceso įvykiai ir pasitelkta teorinė prieiga, besiremianti mirtinų autonominių ginklų specifiškumo analizės dalimi, padėjo paaiškinti pagrindines kliūtis, lėmusias tiriamo proceso rezultatą. Tai leidžia sudaryti tiriamo proceso priežastinį mechanizmą. (Žr. Lentelė 1)

Lentelė 1. Priežastinis mechanizmas.



Išskirti pagrindiniai įvykiai, veikėjai ir teorine bei empirine medžiaga paremtas priežastinio mechanizmo suformavimas, aiškinantis, kodėl valstybės nesusitarė dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo, leidžia teigti, jog pagrindinis darbo tikslas buvo įgyvendintas, todėl sekančiame darbo skyriuje bus prieita prie magistrinio darbo apibendrinimo, kuriame bus pateikiamos svarbiausios darbo išvados, įvertinama darbo reikšmė ir pateikiami klausimai ateities tyrimams.

6 Išvados

Šio magistrinio darbo tikslas buvo įvertinti, kokios priežastys lėmė valstybių negebėjimą susitarti (nebendradarbiavimą) dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo Jungtinėse Tautose Konvencinių ginklų konvencijos formate. Pagrindinės priežastys nurodomos trys – 1) klausimo perkėlimas į reguliarią darbotvarkę priverčia valstybes formuoti vidines pozicijas (normas), grindžiamas vidaus politikos strategijomis ir sprendimais; 2) susiformavusios skirtingos vidinės normos perkeliamos į tarptautinį lygmenį, kuriame išryškėja konkurencija dėl galios. 3) prieštaraujant suinteresuotų šalių galios apribojimui formalizavus procesą, suinteresuotos karinės galios blokavo susitarimą. Pasiektas tyrimo tikslas – suformuotas priežastinis mechanizmas, aiškinantis valstybių nesusitarimo priežastis, buvo įgyvendintas remiantis režimų teoriją neorealistine prieiga, bei teorinėmis prielaidomis, kalbančiomis apie normų susiformavimą.

Pradedant atlikto tyrimo įvertinimą, galima pastebėti, kad kalbant apie konvencinių ginklų kontrolę ir valstybių bendradarbiavimą, įvairiuose atvejų tyrimuose pagrindiniu tyrimų objektu tampa branduoliniai ginklai.¹²⁹

Atlikti tyrimai rodo, kad bendradarbiavimas dėl branduolinio ginklo prasidėjo tada, kai ginklų buvo tiek, jog jie ėmė kelti visapusišką susinaikinimo galimybę – tuomet atsirado paskatos ieškoti susitarimų ir mažinti ginkluotę. Ginkluotės keliama grėsmė, o kartu ir technologinis išskirtinumas (ypatingas galingumas ir keliama žala) leido formuotis ir naujoms normoms, o taip pat ir sudarė sąlygas kalbėti apie bendradarbiavimą. Branduolinių ginklų egzistencija tapo vienu iš būdų išsaugoti taiką.¹³⁰ Iš pirmo žvilgsnio dirbtinio intelekto ginkluotės problematika yra analogiška kitiems konvenciniams ginklams – darbe atlikta analizė parodė, jog mirtinų autonominių ginklų grėsmė taip pat suvokiama globaliai, išryškinamos teisinės, karinės, politinės, etinės ar moralinės ginkluotės keliamos grėsmės, dėl to kylančios diskusijos sudarė prielaidas formuotis reguliacinėms normoms. Žmogiškosios kontrolės eliminavimas tapo šios ginkluotės išskirtinumu. Remiantis branduolinės ginkluotės grėsmės logika, mirtini autonominiai ginklai taip pat galėjo tapti instrumentu, užtikrinančiu taiką.

Visgi, valstybėms suvokiant dirbtinio intelekto naudą ir pritaikymo galimybes, dirbtinio intelekto ginkluotė, nors ir kelianti didelę riziką, tapo ne saugumo užtikrinimo garantu, kaip jais tapo branduoliniai ginklai, tačiau paskatino šalis konkuruoti. Didėjant naujų technologijų prieinamumui ir mažėjant jų kainai, dirbtinio intelekto ginklai tampa įrankiu bet kam įgyti karinės galios.

Tai sudaro perspektyvas šalims keisti galios balansą. Konkurencija šioje srityje sukuria valstybių susiskaldymą dėl mirtinų autonominių ginklų reguliavimo, todėl vėliau neleidžia susiformuoti jokioms tarptautinėms normoms ar bendriems susitarimams. **Todėl vertinant magistrinio darbo reikšmę būtina pažymėti tai, jog darbe įrodoma naujų technologijų reikšmė tarptautinės saugumo sistemos kaitai, o kartu įrodomas ir jos sukuriamas nebendradarbiavimas, pasireiškiantis per konkurenciją.**

Vertinant pasirinktos ginkluotės specifiškumą ir jos keliamą naudą, panašu, valstybės (*bent jau artimiausiu metu*) negalės pasiekti bendro susitarimo, ypač Jungtinių Tautų lygmenyje, kuriame reikalingas konsensusas. Visgi, negalima teigti, kad susitarimas neįmanomas – neorealistinė režimų teorijos perspektyva nurodo, kad šalių bendradarbiavimas gali atsirasti ir konkurencinėmis sąlygomis – koalicijų, sąjungų ar kitomis formomis. Nors atvejo tyrimo procese nesusikūrė jokios koalicijos, šalių nuomonių pasiskirstymas į keletą grupių, paremtų karine galia ir bendromis

¹²⁹ Christine Leah, Adam Lowthe, *Conventional Arms and Nuclear Peace, Strategic Studies Quarterly*, vol. 11, no. 1, 2017, p. 14–24

¹³⁰ Ten pat.

vertybėmis (pvz. *Vakarų vs. Rytų karinės galios*), parodo, kad toks koalicijų susiformavimas galimas. Tai leistų iš naujo pradėti kalbėti apie bendradarbiavimą.

Visgi, tokius vertinimus reikėtų priimti atsargiai. Pasirinktas tyrimo metodologinis pagrindas (*proceso sekimo metodas, rezultato aiškinimo modelis*) apriboja tyrimo pritaikomumą kitų atvejų tyrimams. Atliekant vieno konkretaus atvejo tyrimą bei gilinantį į procesus, būdingus tik pasirinktam tyrimo atvejui, metodas neleidžia daryti generalizacijų. Generalizacijų neleidžia daryti ir mirtinų autonominių ginklų specifiškumas (*galimos grėsmės ir naudos*), todėl tyrime sukonstruotas priežastinis mechanizmas negali būti pritaikomas kitiems ginklų kontrolės atvejams tirti.

Tačiau atlikta teorinė analizė padeda suformuoti teorinį modelį, įrodantį, jog technologijos ir jų kaita, gali formuoti tarptautinių normų kaitą. Kartu tyrime įrodomas ryšys tarp normų ir režimų, todėl vadovaujantis sukonstruotu teoriniu modeliu galima bus naudotis ateities tyrimams, kalbantiems apie naujų, dar neišnagrinėtų karinių technologijų reikšmę normų formavimuisi.

Tęsiant tyrimo vertinimą, svarbu paminėti ir tai, kad nors proceso sekimo analizės metodas ir padeda nustatyti geriausią esamą rezultato paaiškinimą, remiantis surinkta empirine medžiaga ir teorijomis, tyrimas taip pat iškelia ir alternatyvius paaiškinimus, kas gali kliudyti formuoti reguliacinei normai ir bendradarbiavimui – labiausiai atvejuje atspindi institucinės kliūtys – finansiniai sunkumai, konsensuso principo taikymas, galiausiai, per mažas laikas skiriamas problemų aptarimui. Dėl šios priežasties, ateities tyrimams, gilinantį į šį konkretų tyrimo atvejį, svarbu patikrinti alternatyvių kintamųjų reikšmę normos formavimosi procese. Nors tai nebuvo šio tyrimo tikslas, atlikta proceso analizė išryškino institucinius JT trūkumus, kurie galėjo trukdyti formuoti tarptautinėms normoms. Būtent dėl šios priežasties, ateities tyrimai galėtų įvertinti šalių bendradarbiavimą ir normų formavimąsi mirtinų autonominių ginklų klausimu per Jungtinių Tautų institucinio efektyvumo vertinimą.

7 Šaltinių ir literatūros sąrašas

1. 2014 m. ekspertų susitikimo dėl mirtinų autonominių ginklų pirmininko ataskaita, [https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/350D9ABED1AFA515C1257CF30047A8C7/\\$file/Report_AdvancedVersion_10June.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/350D9ABED1AFA515C1257CF30047A8C7/$file/Report_AdvancedVersion_10June.pdf)
2. 2016 m. neformalaus ekspertų susitikimo darbotvarkė, [https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/224DB5CE41D6AC1FC1257F61004FD9D6/\\$file/Draft+Annotated+Programme+of+Work+LAWS.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/224DB5CE41D6AC1FC1257F61004FD9D6/$file/Draft+Annotated+Programme+of+Work+LAWS.pdf)

3. 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijos ataskaita dėl mirtinų autonominių ginklų sistemų, p.3 <<https://undocs.org/en/CCW/GGE.1/2018/3>>
4. 2019 m. Miuncheno saugumo konferencijos ataskaita, <<http://report2019.securityconference.de/>>, p. 62
5. Adler Emanuel, *The emergence of cooperation: national epistemic communities and the international evolution of the idea of nuclear arms control*, International organization 46.1 (1992), p. 101-145.
6. Allen Greg, Chan Taniel. *Artificial intelligence and national security*. Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs, 2017.
7. Amilevičius Darius, *Dirbtinis intelektas ir besiformuojančių technologijų etika*. Naujasis židinys-Aidai. Knygų Aidai [priedas], (4), 2017, p. 19-24.
8. Amoroso Daniele, *Autonomy in weapon systems: The military application of artificial intelligence as a litmus test for Germany's new foreign and security policy*. (2018), p. 35
9. Andric Alexander, *What kind of impact will emerging technologies have on the armed forces over the Next 10 years?* Baltic Defence College, 02 May 2018. <<http://www.baltdefcol.org/files/files/publications/AdSecuritatem2018.pdf>>
10. Article 36, *Killer Robots: UK Government Policy on Fully Autonomous Weapons*, <http://www.article36.org/wp-content/uploads/2013/04/Policy_Paper1.pdf>
11. Beach Derek, Pedersen Rasmus, *Process-tracing methods: Foundations and guidelines*. University of Michigan Press, 2013 p. 9
12. Bennett Andrew, „Process Tracing: a Bayesian Perspective“, Kn. : J. M. Box-Steffensmeier, H. E. Brady, D. Collier (sud.), *Oxford Handbook of Political Methodology* 1, Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 704.
13. Booth Ken, Wheeler Nicholas, *Uncertainty*, Security Studies. Routledge, 2008, p. 157-174.
14. Boulanin Vicent, *Mapping the debate on LAWS at the CCW: Taking stock and moving forward*. European Union Non-Proliferation Paper 49
15. Brazilijos pareiškimas 2017 m. GGE susitikime, 2017 lapkričio 13-17 d., <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/A0B7B1C9846B02F9C125823B00452D57/\\$file/2017_GGE+LAWS_Statement_Brazil.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/A0B7B1C9846B02F9C125823B00452D57/$file/2017_GGE+LAWS_Statement_Brazil.pdf)>
16. Brazilijos pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje, <http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/27August_Brazil.pdf >
17. Buzan Barry, Hansen Lene, *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press, 2009

18. Buzan Barry, Hansen Lene. *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press, 2009.
19. Clegg Stewart, Haugaard Mark, (sud). *The Sage handbook of power*. Sage, 2009, p. 559-562
20. Cottrell Patrick, *The Evolution and Legitimacy of International Security Institutions*. Cambridge University Press, 2016
21. Crootof Rebecca, *The Killer Robots Are Here: Legal and Policy Implications*, 36 Cardozo L. Rev. 1837 (2015), p. 1847
22. Cummings Missy, *Artificial intelligence and the future of warfare*. Chatham House for the Royal Institute of International Affairs, 2017.
23. Čekijos pasisakymas 2014 m. ekspertų susitikime dėl mirtinų autonominių ginklų, <[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/C741F66F2371E526C1257CD7005D6F66/\\$file/CzechRepublic_MX_LAWS.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C741F66F2371E526C1257CD7005D6F66/$file/CzechRepublic_MX_LAWS.pdf)>
24. Davenport Christian, *Future Wars May Depend as Much on Algorithms as on Ammunition, Report Says*, Washington Post, December 3, 2017.
25. Donnelly Jack, *International Human Rights: A Regime Analysis*, International Organization, vol. 40, no. 3, 1986, p. 601-602.
26. Dowdy John, Krishnamurthy Chandru, „Defense in the Twenty-First Century: How Artificial Intelligence Might Change the Character of Conflict“, Kn. *Technology and National Security: Maintaining America's Edge*, The Aspen Institute, 2019
27. Erson Kenneth, Waxman Matthew, „Debating Autonomous Weapon Systems, Their Ethics, and Their Regulation Under International Law“, Kn. Roger Brownsword et al. (sud.): *The Oxford Handbook of Law, Regulation, and Technology*, 2017 p. 1097-1117
28. European Political Strategy Centre, *The Age of Artificial Intelligence Towards a European Strategy for Human-Centric Machine*, Issue 29 2, March 2018, <https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc_strategicnote_ai.pdf>
29. Finnemore Martha, Sikkink Kathryn. *International norm dynamics and political change*. International organization 52.4 (1998), p. 887-917.
30. Future of Life, *Autonomous Weapons: An Open Letter from AI & Robotics Researchers*, <<https://futureoflife.org/open-letter-autonomous-weapons>> [Žiūrėta: 2018-12-30]
31. Future of Life, *Handful of Countries – Including the US and Russia – Hamper Discussions to Ban Killer Robots at UN*, <<https://futureoflife.org/2018/11/26/handful-of-countries-including-the-us-and-russia-hamper-discussions-to-ban-killer-robots-at-un/>>
32. Geist Edward, *It's already too late to stop the AI arms race— we must manage it instead*. Bulletin of the Atomic Scientists 72.5 (2016), p. 318-321

33. Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981
34. Goldman Emily, Harknett Richard, „The Search for Cyber Fundamentals“, *Journal of International* 15(2), 2016. Kn. P. Campbell (sud.), *Generals in Cyberspace: Military Insights for Defending Cyberspace*. Foreign Policy Research Institute, 2018.
35. Haas Ernst, *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*. California: Berkeley, 1990
36. Haas Michael Carl, Fischer Sophie-Charlotte, *The evolution of targeted killing practices: Autonomous weapons, future conflict, and the international order*, *Contemporary Security Policy*, 38:2, p. 281-306
37. Hynek Nik, *Regime theory as IR theory: Reflection on three waves of 'isms'*. *Central European Journal of International & Security Studies* 11.1 (2017).
38. Horowitz Michael, *Artificial Intelligence, International Competition, and the Balance of Power*. *Texas National Security Review* (2018).
39. Horowitz Michael, Shalmon Dan, *The future of war and American military strategy*, *Orbis*, 53(2), p. 300-318, 2009
40. Indijos pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/FCCEC7D562B876E9C1257E2A0041E28D/\\$file/2015_LAWS_MX_IndiaConc.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/FCCEC7D562B876E9C1257E2A0041E28D/$file/2015_LAWS_MX_IndiaConc.pdf)>
41. Young Oran, „Regime Dynamics: The Rise and Fall of International Regimes“, Kn. Stephen Krasner (sud.), *International Regimes*, 1983, p. 93-113.
42. JAV gynybos ministerija, *Project Maven to Deploy Computer Algorithms to War Zone by Year's End*. <<https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1254719/project-maven-to-deploy-computer-algorithms-to-war-zone-by-years-end/>>
43. JAV pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/8B33A1CDBE80EC60C1257E2800275E56/\\$file/2015_LAWS_MX_USA+bis.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/8B33A1CDBE80EC60C1257E2800275E56/$file/2015_LAWS_MX_USA+bis.pdf)>
44. JAV pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje,
<http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_US.pdf>
45. Jungtinė Vokietijos ir Prancūzijos pozicija 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje,
<http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_France-and-Germany.pdf>

46. Jungtinės Karalystės Gynybos ministerija, *The UK Approach to Unmanned Aircraft Systems*,
<https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/644084/20110505-JDN_2-11_UAS_archived-U.pdf>
47. Jungtinės Karalystės pareiškimas Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryboje, 2013 gegužės 29 d., <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/11/HRC_UK_10_30May2013.pdf>
48. Jungtinės Karalystės pareiškimas neformaliame ekspertų susitikime, 2015 balandis,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/1CBF996AF7AD10E2C1257E260060318A/\\$file/2015_LAWS_MX_United+Kingdom.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/1CBF996AF7AD10E2C1257E260060318A/$file/2015_LAWS_MX_United+Kingdom.pdf)>
49. Jungtinių Tautų Konvencinių ginklų konvencijos (CCW) informacinis puslapis,
<[https://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/4F0DEF093B4860B4C1257180004B1B30?OpenDocument](https://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/4F0DEF093B4860B4C1257180004B1B30?OpenDocument)>
50. Jungtinių Tautų Konvencinių ginklų konvencijos Penktosios peržiūros konferencijos galutinė ataskaita,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/B80134C5E97FB90AC125814F0047CCB1/\\$file/FinalDocument_FifthCCWRevCon.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/B80134C5E97FB90AC125814F0047CCB1/$file/FinalDocument_FifthCCWRevCon.pdf)>
51. Jungtinių Tautų neformalios ekspertų grupės rekomendacijos 2016 metų peržiūros konferencijai,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/6BB8A498B0A12A03C1257FDB00382863/\\$file/Recommendations_LAWS_2016_AdvancedVersion+\(4+paras\)+.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/6BB8A498B0A12A03C1257FDB00382863/$file/Recommendations_LAWS_2016_AdvancedVersion+(4+paras)+.pdf)>
52. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba, *JT Specialiojo pranešėjo Christof Heyns ataskaita*,
<https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-47_en.pdf>
53. Kampanijos „Stop Killer Robots“ kreipimasis į Braziliją, 2017 balandžio 26 d.,
<http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_LtrBrazil_26Apr2017.pdf>
54. Kinijos pasisakymas Penktojoje CCW peržiūros konferencijoje, 2017 gruodžio 12,
<http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2016/RevCon/statements/12Dec_China.pdf>
55. Konvencinių ginklų konvencija, *Matthew Rowland pranešimas dėl posėdžio atšaukimo*, 2017 birželio 6 d.,
<[https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/3D20EDEBBF0E6B68C125813A00566285/\\$file/Letter_CCW+MSP+Chairperson_6Jun2017.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/3D20EDEBBF0E6B68C125813A00566285/$file/Letter_CCW+MSP+Chairperson_6Jun2017.pdf)>
56. Lamy Steven, *Contemporary Mainstream Approaches Neo-Realism and Neo-Liberalism*. The Globalization of World Politics, New York: Oxford University Press, p. 205-220

57. Lantis Jeffrey, *Arms and Influence: U.S. Technology Innovations and the Evolution of International Security Norms*. Stanford Security Studies, 2016
58. Leah Christine, Lowthe Adam, *Conventional Arms and Nuclear Peace*, *Strategic Studies Quarterly*, vol. 11, no. 1, 2017, p. 14–24
59. Levi Michael, O'Hanlon Michael E., *The Future of Arms Control*. Brookings Institution Press, 2004
60. Lin Patrick, Bekey George, Abney Keith, *Autonomous military robotics: Risk, ethics, and design*. California Polytechnic State Univ San Luis Obispo, 2008.
61. Mayer Michael, *Artificial Intelligence and Cyber Power from a Strategic Perspective*, <<https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2497514>>
62. McNeill William, *The pursuit of power: Technology, armed force, and society since AD 1000*. University of Chicago Press, 2013.
63. Mearsheimer John, „Back to the future: Instability in Europe after the Cold War,” *International Security*, p. 5-56, 1990.
64. Miuncheno saugumo konferencijos ataskaitos, <<https://www.securityconference.de/en/publications/munich-security-report/>>
65. Muller Harald, Wunderlich Carmen, *Norm Dynamics in Multilateral Arms Control : Interests, Conflicts, and Justice*, University of Georgia Press, 2013
66. Pakistano pasisakymas 2018 m. Vyriausybinių ekspertų grupės sesijoje, <http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/ccw/2018/gge/statements/9April_Pakistan.pdf>
67. Roff Heather, *The Strategic Robot Problem: Lethal Autonomous Weapons in War*, *Journal of Military Ethics*, 2014, p. 211-227
68. Roland Alex, *War and Technology*. Foreign Policy Research Institute. 27 February 2009. <<https://www.fpri.org/article/2009/02/warand-technology/>>
69. Spinetta Lawrence, Cummings Missy, *Unloved Aerial Vehicles: Gutting its UAV plan, the AirForce sets a course for irrelevance*, *Armed Forces Journal*, November 2012, p. 8–12
70. Stop Killer Robots, *Diplomatic Efforts to Address Killer Robots Falter: Convention on Conventional Weapons Talks Cancelled Due to Lack of Funds*. Pranešimas spaudai, 2017 gegužės 30 d. <http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_PR_CCW_30May2017fnl.pdf>
71. Stop Killer Robots, *More talks in 2016 but little ambition*, <<https://www.stopkillerrobots.org/2015/11/noambition/>>
72. Stop Killer Robots, *Moscow contemplates robot arms control*. <<https://www.stopkillerrobots.org/2016/10/moscow/>>

73. Stop Killer Robots, *Second multilateral meeting opens*,
<<https://www.stopkillerrobots.org/2015/04/2ndmtg/>>
74. Stop Killer Robots, *Statement to the UN General Assembly First Committee on Disarmament and International Security*. <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/10/KRC_StatementUNGA1_29Oct2013_delivered.pdf>
75. Stop Killer Robots, *Third UN meeting opens April 11*,
<<https://www.stopkillerrobots.org/2016/04/thirdccw/>>
76. Taikos palaikymo ir vystymosi organizacija, *Lethal Autonomous Weapon Systems – Press Briefing*, <<https://spado.org.pk/news-and-updates/the-issue-of-fully-autonomous-weapon-systems-press-briefing-16-aug-2018/>>
77. Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas (ICRC), *Autonomous weapon systems under international humanitarian law*,
<https://www.icrc.org/en/download/file/65762/autonomous_weapon_systems_under_international_humanitarian_law.pdf>, UNODA Occasional Papers, No. 30, 5-6 p
78. Tarptautinis robotų ginklų kontrolės komitetas, *Computing experts from 37 countries call for ban on killer robots*, <http://stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/10/ICRAC_Statement_15Oct2013.pdf>
79. Tarzi Shah, *International regimes and international relations theory: Search for synthesis*. International studies 40.1 (2003), p. 23-39.
80. The Economist, *Getting to grips with military robotics*. <<https://www.economist.com/news/special-report/21735478-autonomous-robots-and-swarms-will-change-nature-warfare-getting-grips>>
81. The Guardian, *Ban on killer robots urgently needed, say scientists*, 2017.
<<https://www.theguardian.com/science/2017/nov/13/ban-on-killer-robots-urgently-needed-say-scientists>>
82. Tumkevič Agnija, *Tarptautinio bendradarbiavimo ir konflikto potencialas tarptautinėje erdvėje: daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga per ELABa – Nacionalinė Lietuvos Akademinė Elektroninė Biblioteka, 2019, p. 20-23
83. Vaughn A. Shannon, *Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation*, International Studies Quarterly, vol. 44, no. 2 (June) 2000, p. 293.
84. Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill, 1979.
85. Wareham Mary, *Campaign to Stop Killer Robots: Report on Activities*,
<http://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2013/03/KRC_ReportCCWannual16Dec2015_uploaded-1.pdf>

86. Washington Times, 'Slaughterbots': U.S., Russia lead fight to block 'killer robots' ban
<<https://www.washingtontimes.com/news/2018/aug/29/ban-killer-robots-drones-fought-us-russia/>>
87. Wendt Alexander, *Anarchy Is What States Make Of It: The Social Construction Of Power Politics*. International Organization, 1992,46(2), p. 391–425.
88. Wendt Alexander, Raymond Duvall, „Institutions and International Order“, Kn. Ernst-Otto Zempel and James N. Rosenau, (sud.) *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to the World Politics for the 1990s* (1989), cited in Hasenclever et al., *Theories of International Regimes*, p. 158.
89. Williams Robert, Viotti Paul. *Arms Control: History, Theory, and Policy*. ABC-CLIO, LLC, 2012.

8 Summary

„International cooperation on lethal autonomous weapons: The case of United Nations“

Emerging new military technologies brought the rules of how international actors should behave to ensure global security. New military technologies, such as the use of robotic weapon systems and artificial intelligence in warfare, raise questions about weapons, their use in the military and new rules to regulate them – international norms.

The problematic nature of artificial intelligence armaments, state discussions and the involvement of the academic community have led to the formation of assumptions that a new regulatory norm is emerging. However, when considering the amendments to the UN Convention on Certain Conventional Weapons in November of 2017, diplomats could not even agree on how to define such weapons. During the sixth session of the United Nations Convention on Conventional Weapons (CCW), even five years after the start of the debate on the regulation of lethal autonomous weapons, the parties have still not agreed on the possible control of such weapons. It is not expected that an agreement will be reached shortly. **This problem raises a main question of the thesis:** why States are still not able to agree on the regulation of lethal autonomous weapons and fail to define ways of regulating them even though preconditions on their regulation exist?

In order to identify the reasons, why states did not agree to regulate lethal autonomous weapons, it is necessary to look into the decision-making process at the United Nations. For this purpose, process tracing methodology is used in the Master's thesis. In order to answer the main

question of the thesis, 7 tasks had to be completed: To describe the research methodology; To describe the specificity of artificial intelligence weapons in order to explain why potential norm formation occurs; To define theoretical approaches that explain how technologies can influence international norms; To define theoretical approaches explaining the formation, rise of the norms and their relation with international regimes; To define theoretical approaches explaining co-operation (international regimes) in the field of security; To identify key actors involved in the process of banning autonomous weapons as part of the process tracing method (explaining-outcome model); To evaluate the events (actions of actors) reflected in the process based on the chosen theoretical approaches; To identify obstacles to the formation of a regulatory norm in order to construct a causal mechanism;

The purpose of this Master's Thesis was to explain the reasons behind the inability of states to agree on the regulation of lethal autonomous weapons at the United Nations (in the form of a Convention on Conventional Weapons). As the constructed causal mechanism showed, there are three reasons, explaining the inability to agree on regulations: 1) putting the issue on a regular agenda, was allowing states to form internal positions (norms) based on their internal policies and decisions; 2) the different internal norms that were created and transferred to the international level, where the competition for power was revealed. 3) In contradiction with the restriction of the power, the concerned the military forces blocked the agreement. The research aimed to create a causal mechanism explaining the reasons for the disagreement between the states, based on neo-realistic access to regime theories, and theoretical assumptions about the formation of norms.

When evaluating the significance of a Master's Thesis, it should be noted that the analysis demonstrates the importance of new technologies for the change of the international security system and at the same time proves that lethal autonomous weapons create non-cooperation, which manifests itself through competition. In assessing the specificity of the lethal autonomous weapons and its benefits, it seems that the states (at least in the near future) will not be able to reach a consensus, especially at the level of the United Nations, where consensus is needed.

However, it cannot be said that an agreement is impossible - the neorealistic perspective of the regime theory states that co-operation between countries can also occur under competitive conditions - in a form of coalitions, unions or other forms. Although no coalition was formed in the case study, the distribution of country opinions to several groups based on military power and common values (eg Western vs. Eastern military powers) shows that such coalition formation is possible. This would allow us to start talking about cooperation again. However, such assessments should be made with caution. The chosen methodological basis of the research (process tracing method, explaining-outcome model) restricts the applicability of the study to other case studies because the method does

not allow generalizations. The specificity of lethal autonomous weapons (their potential threats and benefits) is also prevented by generalizations, and therefore the causal mechanism constructed in the study cannot be adapted to other arms control cases.

However, the theoretical analysis helps to form a theoretical model demonstrating that technologies and their change can shape the change of international norms. At the same time, the study demonstrates the relationship between norms and regimes, so the theoretical model could be applied for new, unexplored military technologies when talking about the formation of norms. Continuing the evaluation of the study, it is also important to mention that although the method of process tracing analysis helps to determine the best possible explanation of the result based on the collected empirical data and theories, the study also raises alternative explanations that may have an impact on the formation of regulatory norms and cooperation. Those were mostly institutional barriers - financial difficulties, the application of the consensus principle, and, finally, too little time for discussing problems. For this reason, it is important to examine the significance of alternative variables in the process of norm formation for future research into this particular case. Although this was not the purpose of this study, the analysis of UN and its effectiveness in arms control could have explained development of international norms too. For this reason, future research could assess the cooperation between countries and the development of norms on deadly autonomous weapons through the United Nations' assessment of institutional efficiency.